

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

İKTİSAT BİLİM DALI

**ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:
NİJER İÇİN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ (1971-2014)**

Mahamane Moutari ABDOU BAOUA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Hakan ACET

Konya, 2016



T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	Mahamane Moutari ABDOU BAOUA
Numarası	144226001013
Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat / İktisat
Programı	Tezli Yüksek Lisans <input checked="" type="checkbox"/> Doktora <input type="checkbox"/>
Tezin Adı	Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nijer için Zaman Serisi Analizi (1971-2014)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)



SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı	Mahamane Moutari ABDOU BAOUA
Numarası	144226001013
Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat / İktisat
Programı	Tezli Yüksek Lisans <input checked="" type="checkbox"/> Doktora <input type="checkbox"/>
Tez Danışmanı	Yrd. Doç.Dr. Hakan ACET
Tezin Adı	Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nijer için Zaman Serisi Analizi (1971-2014)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Enflasyon ve Büyüme İlişkisi: Nijer için Zaman Serisi Analizi (1971-2014)” başlıklı bu çalışma 22/07/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Yrd. Doç. Dr. Hakan ACET

Danışman

[Handwritten Signature]

Doç. Dr. Hakan SÖZDİZ

ÜYE

[Handwritten Signature]



SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ



Prof. Dr. Abdulkadir BİLİM ÜYE

[Handwritten Signature]

Alâaddin Keykubat Kampüsü Selçuklu 42079

KONYA Telefon : (0 332) 241 05 21-22 Faks : (0 332) 241 05 24

e-posta : sosbilens@selcuk.edu.tr

Elektronik Ağ : www.sosyalbil.selcuk.edu.tr

ÖNSÖZ

İktisadi çalışmalarda en çok yer alan konulardan biri olan enflasyon, Dünya ülkelerin ekonomileri, özellikle gelişmekte olan ekonomiler tarafından çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir. Bu nedenle iktisatçılar enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu araştırmacıların bazıları enflasyonun zararlı olduğunu tespit ederken bazıları ise büyümeyi sağladığını dolayısıyla ekonomi için yararlı bir olay olduğunu vurgulamışlardır. Bu çalışmada, Nijer için enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırılmıştır.

Bu çalışmanın tamamlanmasında bana her zaman destek sağlayan, yardımlarını asla esirgemeyen, sayın danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hakan ACET'e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Çalışmam boyunca benden hiçbir zaman desteğini, sabrını esirgemeyen ve kıymeti hiçbir maddi değerle ölçülemeyen annem Rakiya ABDOU ve babam Abdou BAOUA'ya, maddi ve manevi her koşulda yanımda olan sevgili kardeşlerim Habibou, Hachimou, Rabiou, Saminou, Mansour, Siradji, Aicha ve Bassira'ya ve tüm aile akrabalarımın teşekkürü borç bilirim. Lisansüstü eğitimi boyunca bana karşılıksız destek olan ve desteklemeye devam eden TÜBİTAK'a müteşekkir olduğumu belirtmek istiyorum. Son olarak da bana olan desteklerinden dolayı, Selçuk Üniversitesinin tüm değerli hocalarına ve yakın arkadaşlarıma teşekkür borçluyum.

Konya 2016,

Mahamane Moutari ABDOU BAOUA



T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Öğrencinin	Adı Soyadı	Mahamane Moutari ABDOU BAOUA		
	Numarası	144226001013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT/İKTİSAT		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans <input checked="" type="checkbox"/>	Doktora	<input type="checkbox"/>
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Hakan ACET		
Tezin Adı	ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: NİJER İÇİN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ (1971-2014)			

ÖZET

1940'lı yıllardan bu yana iktisatçılar enflasyonun ekonomiye zarar verip vermediğini, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi analizi yaparak araştırmışlardır. Araştırmacıların çoğu, enflasyonu ekonomi için bir sorun olarak görürken bazıları ise belli bir seviyeden sonra enflasyonun ekonomiye zarar vereceğini ileri sürmüşlerdir. Az gelişmiş fakat son zamanlarda çok hızlı büyüyen ekonomilerden biri olan Nijer'de enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi nasıldır? Bu soruya cevap verebilmek için, bu araştırmacıların yaptıkları gibi, Nijer için de, enflasyon ve büyüme ilişkisi araştırılacaktır. Böylece, bu çalışmada, 1971-2014 dönemine ait veriler kullanarak enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, zaman serisi analiziyle araştırılmıştır. Söz konusu zaman serisi analizinde, ADF birim kök testi, Johansen eş-bütünleşme testi ve Granger nedensellik Analizi yapılmıştır. Eş-bütünleşme testi sonuçlarına göre, uzun dönemde enflasyondaki %1'lik bir artış, GSYİH'nin % 1,91 oranında azalmasına yol açmakta, dolayısıyla ekonomik büyümeyi ters yönde etkilemektedir. Yani enflasyon ile ekonomik büyüme arasında uzun dönem ters yönlü bir ilişki söz konusudur. Nedensellik analizinde, enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisinin olduğu vurgulanmıştır. Siyasi ve iktisadi istikrarsızlık nedeniyle yaşamakta olduğu yapısal sorunlardan dolayı, Nijer'in, BCEAO'dan bağımsız olarak, kendi para politikasını ve gerekirse kendi Merkez bankası kurması gerektiği uygun görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Nijer, Enflasyon, Ekonomik Büyüme, Zaman Serisi Analizi.



T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Öğrencinin	Adı Soyadı	Mahamane Moutari ABDOU BAOUA		
	Numarası	144226001013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT/İKTİSAT		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans <input checked="" type="checkbox"/>	Doktora	<input type="checkbox"/>
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Hakan ACET		
Tezin Adı	Relationship Between Inflation and Economic Growth - Time Series Analysis For Niger (1971-2014)			

SUMMARY

Since the 1940s, economists have investigated if inflation is harmful or not to the economy, by analyzing the relationship between inflation and economic growth. While most of researchers are seeing inflation as a problem for the economy, some of them suggest that beyond a certain level, inflation can hurt the economy. How is the relationship between inflation and economic growth in Niger, which is one of the least developed and fastest growing countries in recent decade? In order to answer this question, we must also act like these researchers by examining the relationship between inflation and economic growth for Niger. Thus, the aim of this study is to investigate the relationship between inflation and economic growth of Niger by performing time-series analysis, using data for the 1971-2014 periods. During the said time series analysis, the ADF unit root test, Johansen co-integration test, and Granger causality test are performed. According to the results of co-integration test, a 1% increase in inflation in the long term, leads to a decrease of 1.91% of GDP, therefore inflation affects economic growth in the opposite direction. That means that there is a long-term inverse relationship between inflation and economic growth. The causality analysis results suggest that there is a unilateral causal relationship from inflation to economic growth. It was deemed appropriate that Niger, who shares the same central bank (BCEAO) with seven (7) UEMOA member countries, must setup its own monetary policy independently of BCEAO (if necessary its own central bank), because Niger is experiencing structural problems which are due to political and economic instability.

Keywords: Niger, Inflation, Economic Growth, Time Series Analysis.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	iii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xii
TABLolar LİSTESİ	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM - ENFLASYON KAVRAMI.....	3
1.1. Enflasyonun Tanımı ve Kapsamı.....	3
1.2. Enflasyonun Ölçülmesi	4
1.3. Enflasyonun Nedenleri	6
1.4. Enflasyonun Türleri.....	7
1.4.1. Nedenlerine göre Enflasyon Türleri.....	7
1.4.1.1. Talep Enflasyonu	7
1.4.1.2. Maliyet Enflasyonu	8
1.4.1.3. Yapısal Enflasyonu	8
1.4.1.4. İthal Enflasyon	9

1.4.2. Hız ve Şiddetlerine göre Enflasyon Türleri	9
1.5. Enflasyonun Etkileri	10
1.5.1. Enflasyonun Ekonomik Etkileri	10
1.5.1.1. Enflasyonun verimlilik Üzerindeki Etkisi	10
1.5.1.2. Enflasyonun Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi	10
1.5.1.3. Enflasyonun Rekabet Ortamına Etkisi	11
1.5.2. Enflasyonun Mali Etkileri.....	11
1.5.3. Enflasyonun Sosyal Etkileri.....	12
1.6. Enflasyonla Mücadele Yolları	12
1.7. Tarihsel Süreç İçerisinde Enflasyon ile İlgili Yaklaşımlar	13
1.9. Dünyada Enflasyon Gelişmeleri.....	14
İKİNCİ BÖLÜM – EKONOMİK BÜYÜME KAVAMI	16
2.1. Ekonomik Büyümenin Tanımı ve Kapsamı	16
2.2. Ekonomik Büyümenin Kaynakları.....	17
2.2.1. Sermaye	17
2.2.2. Emek	18
2.2.3. Teknolojik Gelişme.....	18
2.2.4. Doğal Kaynaklar	19
2.3. Ekonomik Büyüme Oranı ve Ölçümü.....	19
2.4. Ekonomik Büyüme ile İlgili Temel Kavramlar	20
2.5. Ekonomik Büyüme Modelleri.....	21
2.5.1. Klasik Büyüme Teorileri.....	22
2.5.2. Marksist Büyüme Teorileri	23
2.5.3. Schumpeteryen Büyüme Modeli.....	24
2.5.4. Keynesyen Büyüme Analizleri	25
2.5.5. Harrod-Domar Modeli	25
2.5.6. Neo-Klasik Büyüme Modeli	26

2.5.7. İçsel (Yeni) Büyüme Teorileri.....	27
2.5.7.1. AK Modeli.....	27
2.5.7.2. Arrow-Romer Modeli.....	28
2.5.7.3. Lucas Modeli	29
2.5.7.4. Kamu Politikası Modeli.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - NİJER’DE ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ..... 31

3.1. Genel Çerçeve	31
3.2. 1960-1993 - Tek Parti Dönemi	32
3.3. 1994-2015 – Çoklu Parti Dönemi	38
3.4. Nijer’de ekonomik büyümenin dinamikleri ve belirleyici faktörleri	43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM – ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN AMPİRİK ARAŞTIRMASI..... 46

4.1. Literatür Taraması	46
4.1.1. Enflasyonun Ekonomik Büyüme Negatif Yönde etkilediğini Açıklayan Çalışmalar ..	46
4.1.2. Enflasyonun Ekonomik Büyüme Pozitif Yönde etkilediğini Açıklayan Çalışmalar	48
4.1.3. Enflasyonun Ekonomik Büyüme Belirli Bir Eşik Değer Çerçevesinde Etkilediğini Açıklayan Çalışmalar.....	50
4.1.4. Afrika ülkeleri üzerinde yapılan bazı örnek çalışmalar.....	51
4.2. Ekonometrik Metodoloji.....	53
4.2.1. Durağanlık Testi (Birim Kök Testi).....	54
4.2.2. Ko-entegrasyon Testi (Eş-bütünleşme Analizi).....	57
4.2.3. Nedensellik testi (Granger)	59
4.3. Veri Tanımlaması.....	61
4.4. Ekonometrik Sonuçlar	62
4.4.1. ADF Birim kök testi sonuçları	62

4.4.2. Eş-Bütünleşme (Koentegrasyon) Analizi sonuçları	64
4.4.3. Nedensellik testi sonuçları	66
SONUÇ	68
KAYNAKÇA	70
ÖZGEÇMİŞ.....	78



KISALTMALAR VE SİMGELER

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADF: Augmented Dickey–Fuller

AIC: Akaike Information Criterion

AR: Autoregressive (model)

BAEPB: Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği

BCEAO: Banque centrale des États de l'Afrique de l'Ouest - Batı Afrika Devletleri Merkez Bankası

BEAC: Banque des États de l'Afrique centrale - Orta Afrika Devletleri Bankası

BIC: Bayesian Information Criterion - Bayes Bilgi Kriteri

BM: Birleşmiş Devletler

CHAPO: Calcul Harmonisé des Prix par Ordinateur - Fiyatların Bilgisayar üzerinde Uyumlaştırılmış hesaplanması

CFA: Communauté Financière d'Afrique - Afrika Finansal Topluluğu

CPI: Consumer Price Index – (Bakınız: TÜFE)

DF: Dickey–Fuller

EKK: En Küçük Kareler

GDP: Gross Domestic Product – (Bakınız: GSYİH)

GSYİH ya da **GSYH:** Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla

HICP: Harmonised Index of Consumer Prices (Fransızcada bakınız IHPC)

IHPC: L'Indice Harmonisé des Prix à la Consommation - Uyumlaştırılmış tüketici fiyat endeksi

İKÖ: İslam Konferansı Örgütü, (bugün İİT: İslam İşbirliği Teşkilatı)

IMF: International Monetary Fund - Uluslararası Para Fonu

INS: Institut National de Statistique – Nijer Milli İstatistik Kurumu

KPSS: Kwiatkowski–Phillips–Schmidt–Shin

MÖİ: Maksimum Özdeğer İstatistiği

OECD :Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

SADC: Southern African Development Community - Güney Afrika Kalkınma Topluluğu

TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi

UEMOA: Union Economique et Monétaire Ouest-Africaine - (Bakınız: BAEPB)

ÜFE: Üretici Fiyat Endeksi

VAR: Vector Autoregression (model)

VECM: Vector Error Correction Model

WDI: World Development Indicator

TABLULAR LİSTESİ

Tablo-1: Nijer ve UEMOA'nın 1971-1993 dönemine ait TÜFE ve fiyat değişim oranları	33
Tablo-2: Nijer ve UEMOA'nın 1994-2014 dönemine ait TÜFE ve fiyat değişim oranları	39
Tablo 3: 2005-2014 dönem kapsamında ekonomik sektörlerin GSYİH'deki payları	45
Tablo 4: Johansen koentegrasyon testinde iz ve Maksimum Özdeğer İstatistiklerinin hipotezleri.....	58
Tablo 5: Temel İstatistiki Göstergeler	62
Tablo 6: ADF Düzey seviyesindeki test sonuçları	63
Tablo 7: Birinci farkta ADF test sonuçları.....	64
Tablo 8: Johansen koentegrasyon test sonuçları.....	65
Tablo 9: Koentegrasyon denklemi	66
Tablo 10: Granger nedensellik testi sonuçları.....	66

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Nijer'de 1965-1993 dönemine ait enflasyon oranları	34
Grafik-2: Nijer'in 1960-1993 dönemine ait reel GSYİH verileri	36
Grafik-3: Nijer'de 1965-1993 dönemine ait enflasyon oranları	37
Grafik-4: Nijer'de 1994-2014 dönemine ait enflasyon oranları	40
Grafik 5: Nijer'in 1994-2014 dönemine ait reel GSYİH büyüme verileri	41
Grafik 6: Nijer'in Enflasyon ve reel GSYİH büyüme oranları (1994-2014)	42
Grafik-7: Nijer'in 1961-2014 dönemine ait reel GSYİH büyüme verileri	43

GİRİŞ

İkinci dünya savaşından bu yana, yıllardır çeşitli makroekonomik değişkenler, araştırma konusu olmuşlardır. Bu makroekonomik değişkenler arasında en yaygın konulardan biri enflasyondur. Enflasyon, ikinci dünya savaşından bu yana, çok sayıda ülkede finansal krizlere yol açmıştır. Bu krizlerden kurtulabilmek için dünya ülkeleri, enflasyonu hedef almışlardır. Genellikle, iktisatçılar “enflasyon”u, fiyatlar genel düzeyin hızlı ve sürekli olarak artması olarak tanımlamışlardır. Pazarda patates satan biri ya da sokakta gezen herhangi bir şahıs, enflasyonun tam olarak ne demek olduğunu bilmesede, piyasa için bir sorun olduğunu düşünmektedir. Liseden beri bu sözcüğün tam olarak ne anlama geldiğini bilmesem de, ekonomik bir sorun olarak nitelendirildiğini düşünüyordum. Olağan hayatta, enflasyon hakkında böyle düşünülüyorsa, bilim ne söylüyor, bilimsel araştırmacıların elde ettikleri sonuçlar nelerdir?

1940’lı yıllardan itibaren enflasyonun ekonomiyi nasıl etkilediği ciddi bir şekilde araştırılmıştır. Söz konusu araştırmaların, kimin tarafından, nasıl ve hangi sonuçları ortaya koyduğu, bu çalışmanın ‘Literatür taraması’ Kısımında verilecektir. Çok sayıda araştırmacı, enflasyonun ekonomiyi etkileyip etkilemediğini, etkiliyorsa nasıl etkilediğini tartışarak araştırmışlardır. Bu araştırmacıların çoğu enflasyonun ekonomiye zarar verdiğini düşünürken bazıları ise belli bir seviyeden önce zararlı olmadığını sonucuna varmışlardır. Ancak, aşırı ve sürekli olan bir enflasyonun ekonomiyi negatif yönde etkilemesi normal olduğunu vurgulamışlardır. Bir ekonomide enflasyonun zararlı olup olmadığını araştırmak için elbette o ekonominin büyümesini enflasyon ile ilişkilendirmek gerekmektedir. Bu yönde ülkenin ekonomik büyüme performansı ve fiyat istikrarını incelemek gerekmektedir. Bir ülkenin ekonomik büyümesi GSYH ile ölçülürken, enflasyonu ise TÜFE gibi endeksler ile ölçülmektedir.

Böylece, bu çalışmanın temel amacı Batı Afrika ülkesi olan Nijer’de, bağımsızlık döneminden bu yana, enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmak ve bu ilişkiden ortaya çıkan sonuçları tartışarak ortaya koymaktır. 1960 yılında

bağımsızlığını elde eden Nijer Cumhuriyeti, UEMOA'nın¹ belirlediği %3'lük standart enflasyon seviyesinin altında kalmak için, çabalamaktadır. Nijer ekonomisi tarihinde birkaç kriz yaşanmasına rağmen, bu son zamanlarda enflasyonu, bu standart seviyenin altında tutabilmiştir. Nijer üç (3) rakamlı enflasyonu hiç yaşamamıştır; yaşadığı en yüksek enflasyon oranı %36'dır. Oysa Nijer devleti genel olarak enflasyonu %3'ün altında tutabiliyorsa, enflasyonun ekonomik büyümeye karşı etkisi nasıl olabilir? Şu anda, Nijer üzerinde enflasyon ile büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışma ile rastlanmadık.

Bu çerçevede, bu çalışmanın birinci bölümünde, enflasyon ve ekonomik büyüme ile ilgili temel kavramlar ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise yedi (7) tane BAEPB (ya da UEMOA) üye ülkesi ile aynı Merkez bankasını paylaşan Nijer'de, enflasyon ve ekonomik büyümenin dönemlere göre durumu ve davranışı ile ilgili bilgi verilecektir.

Üçüncü bölümde literatür taraması yer alacaktır. Bu bölümde enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini araştıran ampirik çalışmalar ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde Eviews 8.0 paket programı yardımıyla Nijer ekonomisinin 1960-2013 dönemine ait enflasyon ve GSYH değişkenlerin yıllık verilerini kullanarak bir zaman serisi analizi yapılmıştır. Bu bağlamda, değişkenler arasındaki ilişkiler araştırmak için, ko-entegrasyon analizi ve Granger nedensellik analizi yapılmıştır. Son bölümde ise bu analizden ortaya çıkan genel sonuçlardan bahsedilmiştir.

¹ UEMOA- Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği, Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gine Bissau, Mali, Nijer, Senegal ve Togo olmak üzere, 8 ülke tarafından 10 Ocak 1994 tarihinde Dakar (Senegal)'da, açık ve rekabetçi piyasalar çerçevesinde, ekonomik faaliyetlerin rekabetini güçlendirerek, üye ülkelerin iktisadi entegrasyonu sağlamak amacıyla kurulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM - ENFLASYON KAVRAMI

1.1. Enflasyonun Tanımı ve Kapsamı

Enflasyondan bahsetmeden önce “Fiyat İstikrarı” Kavramından söz etmekte yarar vardır. Fiyat istikrarı, bir ekonominin parasal dengesinin belli bir fiyat seviyesinde sabitleştiği durumu ifade etmektedir. Fiyat istikrarı anlayışı, enflasyonsuz bir ekonomik yapıya işaret etmektedir. Fiyatlar, belli bir düzeyin altında veya üstünde devamlı ve hızlı değişiyorsa, fiyatların istikrarlı olmadığını söyleyebiliriz. İstikrarsızlık fiyatlar genel düzeyindeki devamlı ve yüksek oranlı yükselişlerdir. Fiyat istikrarsızlığı enflasyon, deflasyon ya da stagfasyona dönüşebilir (Akdiş, 2011, s. 326).

Peki, “Enflasyon” Kelimesi ne anlama geliyor? Bu sorunun cevabı sözlüklerde “Şişme” olarak verilmektedir. Enflasyon basit tanımıyla, bir ekonomide fiyatlar genel düzeyinin normalin üzerinde devamlı ya da sürekli olarak artması ve dolayısıyla ülke parasının iç değerinin düşmesidir. Bu tanımda enflasyondan söz edebilmek için dikkat edilmesi gereken iki nokta vardır. Birincisi, bir ülkede enflasyondan söz edebilmek için mutlaka fiyatlar genel düzeyinin yükselmesi, diğer bir deyişle fiyat istikrarının bozulması gerekmektedir. Özet olarak, bir malın fiyatı artarken, diğer bir malın fiyatı düşebilir. İkincisi ise enflasyondan söz edebilmemiz için, fiyatlar genel düzeyinin normalin üzerinde sürekli artması gerekmektedir. Yani bu ülkenin enflasyon artışı, gelişmiş ülkeler için kabul edilen normal artış hızı olan %2 ile %3 arasında olacaktır (Karluk, 2009).

Yukarıda bahsedilen “Fiyatlar Genel Düzeyi” ifadesinin ne anlama geldiğine bakalım. Bunu anlatmak için söz konusu ifadede yer alan kelimeleri tek tek inceleyelim. “Fiyat”, tüm sözlüklerde genel anlamda bir mal veya hizmetin değerinin parasal ifadesi anlamına gelmektedir. Herhangi bir mal veya hizmetin değeri, belli bir ekonomide geçerli olan ortak değer ölçüsü ile parasallaştırılarak fiyata dönüştürülür. “Genel” kelimesi ise söz konusu fiyatların belli bir ülkede veya Para Birliğinde olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. “Düzey” kelimesi, belirlenen fiyat seviyesi yani mal ve

hizmetin değerinin seviyesini ifade etmektedir. Bu üç kelimeyi birleştirdiğimizde, “Fiyatlar genel düzeyi” belli bir ülkede bir mal veya hizmetin değerinin seviyesi (ölçüsü) anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle “Fiyatlar Genel Düzeyi”, bir ekonomide veya Parasal Birliğinde, belli bir bazda normalize edilerek verilen bir aralıkta (genellikle bir gün), mal ve hizmetlerin belli bir seti (tüketici sepeti) için toplam fiyatların varsayımsal bir günlük ölçüsüdür. Özetleyecek olursak, Fiyatlar genel düzeyi ekonomideki tüm fiyatların genel seviyesinin bir ölçüsüdür (Krugman & Wells, 2012).

Enflasyonun geleneksel göstergelerindeki fiyatlar, ücretler ve para arzındaki değişmeler, enflasyonun belirtileri, nedenleri ve etkileri olarak yorumlanabilir. Ücret artışları ve para arzındaki bir artış, enflasyonun belirtileri, nedeni veya etkileri olabilmektedir. Ücretleri artma talebi, hayat pahalılığındaki bir artışın sonucu olabilir. Para arzındaki artış, enflasyonun nedeni olduğundan dolayı, piyasaya arz edilen para daha yüksek nominal miktarlardaki işlemlerinin finansmanı için kullanılabilir (Friedman, 1975).

1.2. Enflasyonun Ölçülmesi

Enflasyon, genel fiyat düzeyinde cari dönemde meydana gelen artış ile önceki dönem genel fiyatlar düzeyi arasındaki oranın 100 ile çarpımına eşit olan enflasyon haddiyle ölçülür. Enflasyon haddinin düşmesi genel fiyat seviyesinin düşmesini değil, genel fiyat seviyesindeki artış haddinin düşmesini ifade etmektedir. Böylece, genel fiyat seviyesindeki düşmeye deflasyon (negatif enflasyon) denir. Enflasyon haddi ise belirli bir mal sepetinin cari yıl fiyatıyla aynı sepetin temel bir yıl fiyatı arasındaki oranın 100 ile çarpımına eşit olan fiyat endeksi ile ölçülür (Ünsal, 2005, s. 96-100).

Ekonomideki tüm fiyatların ortalamasını yansıtan fiyat düzeyi, bir endeksle ölçülür. Bu endeks fiyat endeksidir. Fiyat endeksi, seçilmiş mal ve hizmetlerin ortalama fiyatlarının belli bir döneme göre değişmesini ölçmektedir. Bu endeksin oluşturulması için, ilgili piyasaya göre bu piyasayı temsil eden bir mal ve hizmet sepeti oluşturulur. Söz konusu sepet içerisinde yer alan maddelerin fiyatları dönemsel olarak izlenir.

Dolayısıyla fiyat endeksleri, fiyatların izlendiği mal ve hizmet piyasasına göre isimlendirilmektedir. Endeks, cins ve kapsamına göre farklı yöntemler kullanılarak hesaplanır. Endeksler, yer ve zaman endeksleri, sabit ve değişken esaslı endeksler, basit ve bileşik endeksler olarak sınıflandırılabilir. Her ülkenin ürettiği çeşitli mal ve hizmetlerin fiyat düzeylerindeki değişimlerini izlemek için farklı fiyat endeksleri ortaya çıkmıştır. Bu endekslerin en yaygın olanları: Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) ve Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE)'dir. Bir başka endeks ise GSYH deflatörüdür. Bu çalışmada en çok TÜFE'ye odaklanılacaktır. Tüketici Fiyatları Endeksinin amacı, hane halkları tarafından belirli bir ihtiyacı karşılamak amacıyla satın alınan mal ve hizmetlerin genel fiyat düzeyindeki değişimini ölçmektir. TÜFE, dayanıklı tüketim malları ile dayanıksız tüketim malları ve sağlık-eğitim gibi hizmetlerden oluşan sepet üzerinden hesaplanan bir fiyat endeksidir. Ekonomilerde çok sayıda mal ve hizmet üretildiği için bunların hepsinin fiyatlarının izlenmesi imkânsızdır. Bu yüzden hane halklarının yaptıkları tüketim harcamaları içinde en fazla paya sahip olan mal ve hizmetler kapsama alınmaktadır. Tipik bir hane halkının yaşam maliyetinin göstergesi olarak ta değerlendirilir. Örneğin, TÜFE ile 2016 yılı için yıllık enflasyon oranını hesaplamak için aşağıdaki formülü kullanabiliriz:

$$\text{Enflasyon Oranı} = \frac{2016 \text{ yılı TÜFE endeksi} - 2015 \text{ yılı TÜFE endeksi}}{2015 \text{ yılı TÜFE endeksi}} \times 100 \quad (1.1)$$

(Erdoğan, 2013, s. 74-76; Bocutoğlu & Berber, 2013, s. 255).

Nijer gibi Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (UEMOA) ülkelerinde, TÜFE'ye "Uyumlaştırılmış tüketici fiyat endeksi (IHPC)" denir. Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyat Endeksi olan IHPC, UEMOA'ya üye olan ülkelerin ulusal istatistik enstitüleri tarafından geliştirilip yayımlanmaktadır. Laspeyres tipi bir endekstir. IHPC, özet olarak UEMOA'nın basitleştirilmiş TÜFE'sidir. Ayrıca, her ay ve her üye ülkenin ana kasabasındaki birkaç satış noktalarından yaklaşık 6000 fiyat örnekleme, UEMOA genelinde ise 56.000 fiyat örnekleme tahsil edilmektedir. İncelenen ürünler, UEMOA'daki hanelere yönelik yapılan bir anket aracılığıyla belirlenmektedir. IHPC'nin

hesaplamasında, sadece UEMOA ülkelerin il merkezlerinde yaşayan hane halkları dikkate alınmaktadır. IHPC'nin yeni bir tabanı, ortak ve uluslararası bir terminolojisi vardır. Aynı zamanda IHPC, 1996'dan beri güncellenmiş ağırlıklar, gelişmiş fiyatlar toplama yöntemi ve daha doğru hesaplamalardan yararlanmaktadır. IHPC, Ulusal hesaplar çerçevesinde, hane halklarının nihai tüketimini kapsamaktadır. Hesaplamalar, CHAPO (Fiyatların Bilgisayar üzerinde Uyumlaştırılmış hesaplanması) denilen ortak bir bilgisayar programıyla yapılmaktadır. (AFRISTAT, 2007).

Üretici Fiyat Endeksi, ÜFE (Producer Price Index – PPI), ara mallarından ve yatırım mallarından oluşan sepet üzerinden hesaplanan bir fiyat endeksidir. GSYİH Deflatörü (ya da Örtük fiyat deflatörü) ise ülkede üretilen tüm nihai mallardan ve hizmetlerden oluşan sepet üzerinden hesaplanmaktadır. Nominal GSYH'yi reel GSYH'ye bölerek elde edilen GSYH deflatöründeki yüzdelik değişimler bize enflasyon oranını verir. GSYH deflatörü

$$\text{GSYH deflatörü} = \frac{\text{Nominal GSYH}}{\text{reel GSYİH}} \times 100 \quad (1.2)$$

formülüyle hesaplanır (Ünsal, Makro İktisat, 2005, s. 96-100).

1.3. Enflasyonun Nedenleri

“Enflasyon neden ortaya çıkıyor?” Sorusuna gelince, yapısal, toplumsal ya da siyasal birçok nedenden kaynaklanabildiğini söyleyebiliriz. Enflasyon, talep artırıcı ve/veya arz daraltıcı faktörlerle beslenmektedir. Enflasyonun aktörleri tüketiciler, firmalar ve hükümetlerdir. Ona neden olan faktörler ise maliyet, talep ve enflasyon beklentisidir. Enflasyon beklentisi, iç ve dış şoklar, spekülasyon hareketleri, ekonomideki açıklar, dengesizlikler, güvensizlikler ve belirsizlikler tarafından beslenmektedir. Enflasyon beklentisinin sürmesi bugüne ve geleceğe güven duymamak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla enflasyonu düşürebilmek için, maliyet unsurlarını ve açıkları gidermek ile birlikte, bekleyişlerin azaltılması gerekmektedir. Enflasyon uzun dönemde ekonomik çöküntüsüne yol açtığından dolayı mücadele edilmesi gerekmektedir.

Enflasyonla mücadelede başarılı olabilmek için ilk şart nedeninin doğru olarak tespit edilerek, o nedene yönelik güvenilirliği olan toplumsal uzlaşma zemininin sağlandığı istikrar politikalarının uygulanması gerekmektedir (Karaçor, 2007, s. 103-105).

Klasik modele göre enflasyon sadece parasal bir olgudur. Bu modelde, para arzındaki artış, toplam talebi arttırırken, arz eğrisi tam istihdam düzeyinde olduğundan dolayı, üretim artmadan fiyatlar yükselmektedir. Toplam talep artışının enflasyona neden olması, başka bir deyişle toplam talebin toplam arzdan fazla olmasına bağlı olarak genel fiyatlardaki artış, talep enflasyonu olarak ifade edilmektedir. Keynesyen yaklaşımda, ekonomi tam istihdama yaklaşırken, talep artışı talep enflasyonuna neden olmaktadır (Eren, 2006, s. 201-202).

1.4. Enflasyonun Türleri

Enflasyon türleri, enflasyonun nedenlerine, hız ve şiddetlerine göre ayrılabiliriz.

1.4.1. Nedenlerine göre Enflasyon Türleri

Enflasyon, nedenlerine göre sırasıyla talep enflasyonu, maliyet enflasyonu, yapısal enflasyon ve ithalat enflasyonu olarak dört grupta incelenebilir.

1.4.1.1. Talep Enflasyonu

Yukarıda belirttiğimiz gibi, talep enflasyonu, toplam talep artışının enflasyona neden olması. Bunu açıklayacak olursak, talep enflasyonu, devletin açık finansman politikası izlemesi, kredi hacminin genişlemesi, taksitli satışların teşvik edilmesi ile toplam talebin artması; gerçek ve tüzel kişilerin daha önce sakladığı paralarını dolaşıma sokmaları ve ödemeler dengesi fazlalığından doğan gelir artışları gibi nedenlerle, cari fiyat seviyesinde toplam talebin yükselerek toplam arzı aşması sonucu ortaya çıkan sürekli fiyat artışıdır. Artan fiyatlar karşısında memurların nominal gelirlerinin de artırılması, “enflasyona ezdirilmemeleri” ve devletin yatırım ve ofis malzemeleri alımı gibi yapacağı diğer harcamaları yüksek fiyatlar ödeyerek gerçekleştirmesi sonucu fiyat

düzeşinin artması özellikle devlet harcamalarını artıracaktır. Devlet harcamaları artarsa toplam talep artar, toplam talebin artması fiyat düzeyin artmasına neden olur, fiyat düzeyi artarsa, maliyetler artar ve maliyetlerin artması kısa dönem arz eğrisini sola kaydırır aynı zamanda fiyatlar artmaya devam eder (Ertek, 2006, s. 266).

1.4.1.2. Maliyet Enflasyonu

Enflasyon olayını yaratan nedenler dikkate alındığında söz edebileğimize başka bir enflasyon türü ise üretimin maliyetini etkileyen faktörlerdeki fiyat artışları ile meydana gelen Maliyet Enflasyonudur. Başka bir değişle, maliyet enflasyonunun başlıca nedenleri, dolaylı vergiler, faiz hadlerinin yüksek olması, ücret düzeylerinin iyi ayarlanamaması ve aynı zamanda işgücü talebinin işgücü arzından fazla olması ve faiz hadlerinin yüksek olması gibi üretim maliyetini etkileyen birçok faktörlerdeki fiyat artışlarıdır. Bu çerçevede fiyatlar genel düzeyindeki artışın nedeni üretim faktörleri olan işgücü, doğal kaynaklar, sermaye ve girişim payının yükselmesidir. Bu tür enflasyon, bazı ekonomistler tarafından “Ücret Enflasyonu” olarak adlandırılmaktadır (Karakayalı, 2002, s. 342).

1.4.1.3. Yapısal Enflasyonu

1960’lı yıllardan itibaren, “Yapısal enflasyon” olarak adlandırılan bir enflasyon kavramı iktisatçıların tartışma konusu olmuştur. Yapısalcılar, Enflasyon üzerindeki yapısal faktörlerin etkisiyle ilgili bu teoriyi, gelişmekte olan ülkelerdeki (özellikle Latin Amerika ülkeler) enflasyonu biraz daha farklı bir şekilde açıklayarak ortaya koymuşlardır. Yapısalcılar, yatırım harcamalarındaki artışı ve finanse edilebilmesi için kullanılan para arzının genişlemesi, gelişmekte olan ülkelerde enflasyonun tek ve nihai faktörleri olduklarını savunmaktadırlar. Nüfus artışı ve göç ile ilişkili olan hizmet sektörünün büyümesi, yapısalcılık tarafından vurgulanmış enflasyonist etkenlerden biridir (Totonchi, 2011, p. 460).

1.4.1.4. İthal Enflasyon

Bir ülkedeki enflasyon, daima kendi iç ekonomik faaliyetlerinden kaynaklanmaz. Dolayısıyla, enflasyonun bir kısmı yurt dışından ithal edilebildiği gibi, enflasyonist şok doğrudan dış faktörler de kaynaklanabilir. İthal enflasyon, yurt dışındaki fiyat artışlarının hem ihracat, hem de ithalat yolu ile yurtiçine taşınmasıdır. Sabit veya değişken kurun uygulanması, bu ithalatın boyutunu etkilemektedir (Enç, 1993).

1.4.2. Hız ve Şiddetlerine göre Enflasyon Türleri

Fiyatlar genel seviyesindeki artış hızına göre üç (3) farklı enflasyon türünden söz edebiliriz.

İlk olarak, çok düşük fiyat artışları şeklinde ortaya çıkan ve “*İlmli enflasyon*” denilen enflasyon türüne, sürünen enflasyon veya sinsi enflasyon adları da verilmektedir. Bu tür enflasyon ekonomik büyüme için yararlı olduğunu açıklayan iktisatçılar vardır.

Aşırı enflasyon ya da Yüksek Enflasyon ise, %94, %135 gibi iki veya üç rakamlı artışları olan başka bir enflasyon türüdür. Bu tür enflasyon durumunda, tüketiciler ve üreticiler paranın değer kaybına karşı kendilerini koruyabilmek için tedbirler alırlar.

Son olarak, fiyatlar genel seviyesinin iki günde ya da aynı gün içinde birkaç katına çıkması durumunda, “Hiperenflasyon”dan söz edilir. Bir ülkede bu tür enflasyon varsa, o ülkedeki bireyler, para ile mal veya hizmet satın almak yerine, takas ya da trampa, yani malların mallarla değişimi yoluyla alışverişlerini yapmayı tercih etmektedir. Özet olarak, Hiperenflasyon durumunda para, tasarruf aracı olmaktan çıktığı gibi kıymet ölçüsü olma fonksiyonunu da kaybetmektedir. Bu tür enflasyon örnek olarak Zimbabve’de 2006 yılında, % 1 026 oranıyla rekor olmuştur (Bocutoğlu, 2014, s. 94-95)

1.5. Enflasyonun Etkileri

Daha önce söylediğimiz gibi, enflasyon, toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik hayatını olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu olumsuz etkileri aşağıdaki gibi incelenebilir.

1.5.1. Enflasyonun Ekonomik Etkileri

1.5.1.1. Enflasyonun verimlilik Üzerindeki Etkisi

Yüksek enflasyon ortamında insanlar ellerinde nakit para tutmak istemeyecekler ve ihtiyaçlarını karşılayacak para için sürekli bankaya gidip gelmek zorunda kalacaklardır. Bu da iş verimliliğini düşürecek ve insanların boş zaman kayıplarını arttıracaktır. Bu nedenle “Ayakkabı eskitme maliyeti - shoe-leather cost” olarak ifade edilen verimlilik kaybına yol açıcı enflasyonun etkisi, yüksek enflasyonun etkenlerinden birisidir. Böylece, enflasyonun yol açtığı bu verimlilik kayıpları para ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları gidiş-gelişlere izafeten ayakkabı eskitme maliyeti olarak adlandırılmaktadır. İş kaybı, verimlilik kaybı, zaman kaybı şeklinde ifade edilen bu maliyetleri, ev ve işyerindeki gereksiz zihinsel meşguliyet ve benzeri kayıplarla da genişletmek mümkündür (Akdiş, 2011, s. 331).

1.5.1.2. Enflasyonun Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkisi

Enflasyon döneminde bir malı yurtiçinden satın almaktansa yurtdışından satın almak daha ucuza gelir. Böylece ithalat artar, ihracat azalır ve dış ticaret dengesi açık vermeye başlar. İthalat ve ihracatın birbirine eşit olmasına “dış ticaret dengesi” denir. İthalat yükselip ihracat azalırsa denge bozulur ve dış ticaret açığı ortaya çıkar. Dış ticaret açığı ortaya çıkarsa, ya ithalatı kısmak ya da devalüasyon yapmak gerekir. Devalüasyon ithalatı pahalılaştırırken ihracatı ucuzlatır. İthalat kısıtlaması ithal hammaddelerin teminini zorlaştırırken, devalüasyon ithalatı pahalılaştıracığından dolayı üretimde ithal girdi kullanan yerli endüstriler sarsılır. Bu durumda da toplam arz düşer ve fiyatlar hızla artar (Bocutoğlu, 2014, s. 97).

1.5.1.3. Enflasyonun Rekabet Ortamına Etkisi

Enflasyon sürecinde bulunan bir ekonomide belli bazı endüstri dallarının kârlılıklarında artışlar olsa da, hızlı enflasyon, ekonominin bütünü açısından ortalama kâr oranlarının düşmesine yol açmaktadır. Bu durum da serbest girişimciliğe dayanan kapitalist ekonomilerinde yatırımları negatif etkilemektedir. Bu etkileri özetleyecek olursak, yıpranma payları, yıpranma yatırımlarını karşılamayacak kadar küçülüp sermaye malları stokunu daha önceki düzeyde tutabilmek için ayrılmış olan amortismanlardan daha büyük bir kaynağa ihtiyacın doğacağını söylenebilir. Diğer yandan enflasyondan doğan talep artışını karşılayabilmek için de kapasite artırımını gerekmektedir. Ancak bu yatırımların finansmanı konusunda firmaların başvurabilecekleri kaynaklar fazla değildir. Çünkü hisse senetleri karlı olmadığından dolayı fazla alıcı bulamaz. Aynı şekilde faiz oranı yükselirse borç maliyeti de yükselir. Borç verilebilir fonlar pozitif gelir getirebilecek alanlara kaymaktadır. Bunun nedeni ise nominal faizin enflasyon oranından küçük olmasıdır. Bu durum karşısında firmalar, iç kaynaklara başvurmak durumunda kalmakta ve iç kaynaklar da yetersiz kaldığından ya emek yoğun yatırımlar ya da firmalar arası ortak girişimler artarak tekelleşme yoğunlaşmaktadır. Öte yandan hisse senetlerinin nominal değerlerinin enflasyonla azalması, sermaye piyasasında belirsizliklere, ve hissedarların hisselerini devretmeleri halinde büyük kayıplarla karşılaşmalarına yol açmaktadır. Bu durum, firmaların tekelleşmesine neden olabilmektedir (Akdiş, 2011, s. 334).

1.5.2. Enflasyonun Mali Etkileri

Enflasyon, mali alanda ekonomilere çok sıkıntı yaratmaktadır. Öncelikle devletin tahsil ettiği dolaysız vergiler tahsil usulü bakımından peşin vergi haline getiremezse, büyük değer kaybına uğrar ve bütçe açıkları gerekecek tedbirler almadığı takdirde artış eğilimi gösterir (Türk, 2005, s. 96).

Enflasyonist dönemlerde nominal gelirlerde artışlar olduğundan vergi gelirleri nispi bir şekilde artabilir. Ancak bu artışın reel bir artış olup olmadığı vergilerin

enflasyondan doğan nominal gelir artışlarının ne kadarını masadedebildiğine bağlıdır. İşletmeler gerçek işletme sermayelerini koruyabilmek için vergi kaçırmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle enflasyon, vergi kaçacağını teşvik edici ve gizlenmesine yardımcı olucu bir sorun olarak nitelendirilir. Fiyatların yüksek olması, harcamaların maliyetini yükseltir, gelirlerin enflasyon oranına indekslenememesi sonucu reel gelirler az olur. Dolayısıyla rakamsal olarak sürekli büyüyen ve giderlerin, gerçek ya da gerçeğe yakın rakamlar olması; gelirlerin ise gerçeklerden uzak olması sonucu, devamlı açık veren bir bütçe ortaya çıkmaktadır. Vergi hasılatı fiyatlardaki artışları takip edemezse devletin bütçe açığı daha da büyür. Devletin merkez bankasına olan borçların kabarması sonucu, dengesizlik artar (Akdiş, 2011, s. 334-336).

1.5.3. Enflasyonun Sosyal Etkileri

Enflasyon genelde düşük ve sabit gelirli hane halkların tasarruflarını azaltır. Enflasyon sürecinde memur maaşları enflasyonu körüklememek için artırılmaz. Aynı zamanda işçilere ödenen ücretler fiyat hareketlerini geriden izlemektedir. Bu nedenle fiyat hareketleriyle işçi ücretleri arasında bir gecikme “time-lag” söz konusudur. Enflasyon sürecinde milli gelirin dağılımı genellikle zengin sınıf lehine değişir; işçi, memur esnaf, enflasyon nedeniyle fakirleşir. Böylece enflasyon zengini, daha zengin fakiri daha fakir hale getirir; orta sınıf eziyet çeker ve ufalır, sınıflar arası denge ortadan kalkar, sosyal sınıflar arasında gerginlik artar dolayısıyla sosyal denge bozulur (Türk, 2005, s. 95-96).

1.6. Enflasyonla Mücadele Yolları

Fiyatlar genel düzeyinin yükselişini kontrol altına almak ve söz konusu fiyatlar genel düzeyine istikrar kazandırmak için, toplam arzı arttırmaya ve toplam talebi kısımaya yönelik politikaların uygulanması gerekmektedir. Bu politikalara anti-enflasyonist (enflasyona karşı) politikalar denir. Bu durumda enflasyonla mücadelede bir taraftan toplam arzı arttırıp diğer taraftan da toplam talebi kısmak gerekmektedir. Toplam arzı, piyasaya yeni mal ve hizmet sürmek amacıyla arttırılır. Toplam talebi ise,

piyasadaki enflasyona yol açan para fazlalığını ortadan kaldırmak amacıyla arttırılır. Toplam arzı arttırmak için, ithalatın arttırılması, kısa vadeli yatırımların teşvik edilmesi, iflas edecek şirketlerin kurtarılması ve verimliliğin arttırılması gerekmektedir. Toplam talebi kısmak için ise, mevduat faiz, reeskont, kanuni karşılık ve disponibilitate oranlarının yükseltilmesi; merkez bankasının açık piyasa işlemleri yoluyla piyasa tahvil satması; ithal mal değerlerinden merkez bankasına yatması zorunlu olan payı yükseltmek; taksitli satışların zorlaştırılması; banka kredilerine tavan koyulması; selektif kredi kontrolüne gidilmesi; denk veya fazla bütçe yapılması; uzun vadeli yatırımların kısılması; merkez bankalarının bağımsızlığının sağlanması ve karşılıksız para basımının önlenmesi gerekmektedir. Böylece ekonomide toplam arz ve toplam talep dengeye geldiğinde enflasyon kontrol altına alınmış olur (Bocutoğlu & Berber, 2013, s. 256-262).

1.7. Tarihsel Süreç İçerisinde Enflasyon ile İlgili Yaklaşımlar

Klasik yaklaşımına göre, enflasyonun nedeni para arzındaki artışlarına bağlı olarak toplam talep hacminde görülen artış olmaktadır; ekonomi tam istihdam düzeyinde ve paranın dolaşım hızı sabittir. Klasiklere göre, para arzı ile fiyatlar genel seviyesi arasındaki ilişki “Paranın miktar teoremi” üzerinde incelenmiştir, yani miktar teorisine dayandırmaktadır. Bu teoriye göre fiyatlar genel seviyesindeki herhangi bir değişme, sadece para arzındaki değişmeye bağlıdır (Karaçor, 2007, s. 100).

1929 yaşanan ekonomik buhranı sonucunda iktisatçılar fiyat istikrarsızlığı konusunda birçok analiz yapmışlardır. Bu çerçevede Keynes’in yaklaşımlarından çıkarılan enflasyon analizleri “Gelir Teorisi” ve “Enflasyonist Açık” analizi olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür. Keynes’in Gelir Teorisi para miktarı ile fiyatlar arasındaki münasebetleri izah etmektedir. Bu teoriye göre fiyatlar genel seviyesi para miktarına değil de, harcama miktarına bağlıdır. Keynesyen teoride fiyatlar genel düzeyi marjinal maliyete katılan üretim faktörlerinin fiyatı ve istihdam hacmine göre değişecektir. İstihdam hacmi ise, toplam harcamalar ve efektif talep düzeyine bağlıdır. Keynes’e göre tam istihdam noktasından sonra ortaya çıkan fiyat artışları “Enflasyon”

demektir ve bu noktada, Keynes, miktar teorisine atıfta bulunmuştur. Keynes'in analizine göre enflasyonist açık, toplam talebin denge gelir seviyesinin üstünde yer almasıyla veya toplam arzın toplam talebi karşılayamaması ile ortaya çıkmaktadır. Keynes, enflasyonist açık analizinde efektif talep ile enflasyon arasında bir ilişki kurmak ve her durumda efektif talepteki artışların toplam arz kaynakları ile karşılanamamasını enflasyona başlangıç olarak göstermiştir. Milton Friedman, tüm ekonomik buhranların temelinde yatan etken olarak "para"yı ele alan monetarizmi, alternatif olarak Keynesyen teoriye ileri sürmüştür (Karaçor, 2007, s. 100-101; Akdiş, 2011, s. 340-344).

Monetaristlere göre enflasyonun nedeni para arzındaki aşırı artışlardır. Enflasyonu daima kökünde parasal nedenlerin yarattığı bir dengesizlik olarak göstermişlerdir. 1940 yılından önce çoğu ekonomistler, tüm enflasyon olaylarının nedeni para arzındaki artışlar (genişleme) tarafından oluşturulan aşırı talebin olduğunu düşünmektedirler. Artan fiyatlar ile parasal büyüme arasındaki bağlantı, miktar teorisi içinde şekillendirilmiştir. Miktar teorisinin en çok bilinen savunucularından biri Milton Friedman'dır. Bu teoriye göre para arzında genişleme olmadan enflasyon olmaz, tüm enflasyon olayları aşırı talep nedeniyle ortaya çıkmakta ve Enflasyon kontrolünde en kritik unsur paranın genişlemesini durdurmaktır (Morley, 1971, s. 1-2).

1.9. Dünyada Enflasyon Gelişmeleri

Dünya ülkeleri, değişik dönemlerde enflasyon sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır. Bazıları hiperenflasyon yaşarken bazıları ise yüksek enflasyon yaşamışlardır. Özellikle birinci Dünya savaşından sonra Avusturya, Macaristan, Polonya gibi ülkeler yüksek oranlı enflasyonlar yaşamışlardır. İkinci Dünya savaşından önce karşılaşılan en büyük enflasyon Almanya'da görülmüştür. Bu enflasyon döneminde Almanya lokantalarında sabah fiyatları ile öğle fiyatları arasında bile farklar oluşmuştur. 1923 yılında halk için sobada para yakmak, odun yakmaktan daha ucuz hale gelmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonraki 1950-1985 döneminde en yüksek fiyat artışları Arjantin, Bolivya, Brezilya, İsrail'de görülmüştür. Ardından Avusturya, Macaristan ve

Polonya da eklenebilir. 1980'li yıllardan sonra ise Güney Amerika ülkeleri, Zimbabwe gibi Afrika Ülkelerinde, Macaristan, Yugoslavya gibi Avrupa Ülkelerde ve diğer gelişmekte olan ülkelerde Hiperenflasyon veya yüksek enflasyon ile karşılaşmıştır (Akdiş, 2011, s. 392).



İKİNCİ BÖLÜM – EKONOMİK BÜYÜME KAVAMI

2.1. Ekonomik Büyümenin Tanımı ve Kapsamı

İktisadi Büyüme (Economic Growth), bir ülkede üretilen mal ve hizmet miktarının zaman içinde artmasıdır. Dolayısıyla, bir ülkede reel GSYH’de zaman içinde sürekli artış varsa, bu ülkede ekonomik büyüme söz konusudur. Burada dikkat etmemiz gereken hususlar vardır. İktisadi büyümeden söz edebilmek için, reel GSYH’nin belli bir zaman içinde ve sürekli olarak artması gerekmektedir. Genelde iktisatçılar, iktisadi büyümeyi yıllık büyüme hızı olarak ölçerler. İktisadi büyüme, bir ülkede yaşayan insanların yaşam standartlarını sürekli yükseltmenin tek yoludur (Ünsal, 2005, s. 14-17). İktisadi büyüme teorisi, ticaret döngüleri ve enflasyon teorileri gibi, makroekonomik değişkenlerin dinamik (zaman) yolları ile ilgilenmektedir. Döngü teorisinden farklı olarak, büyüme teorisi sadece uzun dönemli eğilimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Enflasyon teorisinden farklı olarak, büyüme teorisi yalnızca fiyat olayları üzerinde yoğunlaşmamaktadır. Diğer iktisat alanlarında olduğu gibi, büyüme teorisi de “Pozitif” ve “Normatif” olmak üzere iki alandan oluşmaktadır. Pozitif büyüme teorisi dünyanın nasıl büyüdüğünü incelerken, normatif büyüme teorisi, dünyanın nasıl büyümesi gerektiğini incelemektedir (Wan, 1971, pp. 1-2).

Samuelson ve Nordhaus ekonomik büyüme hakkında şu ifadeyi kullanmışlardır: “Ülke ister zengin ister fakir olsun, iktisadi büyümenin motoru dört tekerlek üzerine oturur: insan kaynakları, doğal kaynaklar, sermaye birikimi ve teknoloji.” Kullanmış oldukları bu ifadeden ekonomik büyümenin kaynaklarını “insan kaynakları, doğal kaynaklar, sermaye birikimi ve teknoloji” şeklinde elde ederiz. Genelleme yapacak olursak iktisatçılar ekonomik büyüme kavramını doğal kişi başına reel GSYH’deki kalıcı büyümenin nedenleri ve sonuçlarını inceleyen bir dal olarak tanımlamaktadırlar. Reel GSYH girdiler faktörü tarafından üretilmektedir. İşgücü ve sermaye gibi girdilerin artırılması çıktıyı, dolayısıyla reel GSYH’nin yükselmesine neden olur. Ancak büyüme

sadece bunlara bağılı olmayıp fikir üretimi, fiziki ve beşeri sermayeye yatırım yapılmasında da yarar vardır (Gordon, 2000, pp. 287-290).

İktisadi büyüme, bir ülkenin sahip olduğu ve yıldan yıla değişen üretim kaynaklarının nicelik ve niteliğindeki artışlarla ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir ülkenin üretim kapasitesi kaynakların nicelik ve niteliğine ve ulaştığı teknolojik seviyeye bağlıdır. Bu üretim kaynaklar, sermaye, işgücü, doğal kaynaklar, teknoloji ve bilgi birikiminden oluşmaktadır. Büyüme uzun dönemli bir olgu olup makroekonomik anlamda daha çok arz cephesince belirlenmektedir. Büyüme literatüründe büyüme hızı olarak en çok kullanılan milli gelirdeki değişmedir. Dolayısıyla büyüme hızı, üretimin bir önceki döneme göre yüzde kaç oranında arttığının göstergesidir (Ay, 2007, s. 4-5).

2.2. Ekonomik Büyümenin Kaynakları

Ekonomik Büyümenin kaynakları, Sermaye birikimi, Emek, Teknolojik Gelişme ve Doğal Kaynaklardır. Bu kaynakları tek tek inceleyelim.

2.2.1. Sermaye

Sermaye, büyümeyi hedefleyen bir ekonominin en kritik kaynağıdır. Fiziki sermaye, üretimin artmasına en çok katkıda bulunan aletler, makineler, ulaşım sistemleri ve araçları, sanayi gereçleri, fabrika ve donanımı ile oluşur. Mevcut gelirin belli bir kısmının tasarruf edilerek bir sonraki üretim ve geliri artırmak amacıyla yatırıma dönüştürülmesiyle sermaye birikimi gerçekleşir. Mal ve hizmetleri üretmek için sermaye ve işgücünü bir araya getirmek gerekir. Bazı ülkelerin ekonomik anlamda geri kalmalarının en büyük nedenlerden biri, sermaye birikiminin yetersiz olmasıdır. Sermaye birikimindeki bu yetersizliği giderebilmek için, (tüketimi azaltarak) yeni yatırımların yapılması gerekmektedir. İktisatçılar, sermaye ve yatırım kavramlarında, *sosyal sabit sermaye yatırımları* (tamamlayıcı mallar) ve *beşeri sermaye yatırımları* şeklinde tanımlama yapmışlardır. Yol, su, elektrik, iletişim vs. gibi alanlarda yapılan yatırımlar *sosyal sabit sermaye yatırımlar* olarak tanımlanırken, işgücünün niteliğini

artıran ve insan kaynaklarına yapılan yatırımlar ise *beşeri sermaye yatırımları* olarak adlandırılmaktadır (Taban, 2011, s. 19-21).

2.2.2. Emek

Üretim sürecine zihnen ve bedenen katılan en önemli faktör, emektir. Bir yılda üretilen mal ve hizmetlerin reel değeri emek cinsinden ele alındığını varsayalım. Bu yönde toplam çıktı üretimde kullanılan emek miktarıyla emek verimliliğinin çarpımına eşittir. Emek miktarı “çalışılan saat” ile ölçülürken, emek verimliliği ise “işçi başına 1 saatteki reel çıktı” ölçülmektedir. Çalışma saatleri, işgücünün büyüklüğü ve haftalık ortalama çalışma saatlerinin uzunluğu dikkate alarak belirlenmektedir. İşgücünün büyüklüğü ise (nüfus artışı veya daha önce üretime katılmayanların üretime katılmasıyla artan) çalışma çağındaki nüfusun büyüklüğüne bağlıdır. Yani emek miktarında bir artış olmadan çalışma saatleri artırılırsa, üretim yine artar. Emek miktarı ve çalışma saatleri değişmeden emeğin veriminin yükseltilmesiyle de üretimin artırılması mümkündür. Emeğin hayat standardının yükseltilmesi, sağlık, eğitim, beslenme, barınma koşullarının iyileştirilmesi gibi unsurlar, emek verimliliğini artırır. İyi bir organizasyonu, emeğin yüksek teknolojiyle, nitelikli kaynaklarla donatılması da verim artışı üzerinde etkili olan faktörler arasında yer alır (Bocutoğlu & Berber, 2013, s. 385)

2.2.3. Teknolojik Gelişme

Teknoloji, bir mal veya hizmetin üretiminde gerekli bilgi, organizasyon ve tekniklerin bütünü olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle, teknolojik gelişme daha büyük miktarlarda çıktının elde edilmesine veya belli bir kaynaktan daha üstün kaliteli mal veya hizmetin üretilmesine olanak sağlayan çeşitli bilgilerin ortaya çıkmasıdır. Günümüz dünyasında, özellikle sanayileşmiş ülkelerde, teknoloji iktisadi büyümenin temel (belki en önemli) belirleyicilerden biridir. Teknolojinin gelişimi ile verimlilik arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Teknolojik değişim, ülkedeki bilimsel çalışmalarla doğrudan ilişkilidir. Schumpeter, teknolojik gelişmenin içselleştirilmesi hakkında ayrıca yenilikler ve bunların kalkınma süreçlerine etkisi konusunda çok önemli

yere sahip bir iktisatçıdır. Yeni klasik iktisatçılardan Romer ve Lucas'ın öncülüğünde, içsel (yeni) büyüme modelleri geliştirilmiştir. Bu modellerde Neo-klasiklerin öngördüğünün aksine, teknoloji dışsal değil içsel bir değişken olarak ele alınmıştır (Taban, 2011, s. 22).

2.2.4. Doğal Kaynaklar

Büyüme belirleyen başka faktör ise doğal kaynaklardır. Bir ülkenin doğal kaynaklar zenginliğine sahip olması, ekonomik olarak büyümesi çok büyük bir olasılıktır. Başka bir deyişle, ülkenin petrol, demir, elmas gibi yeraltı kaynaklarının ortaya çıkarılması, tarım alanlarının ıslah edilmesi, barajlar inşa edilerek elektriğin elde edilmesi ve sulu tarım yapılması gibi doğal kaynakların geliştirilmesi çabaları ekonominin üretim kapasitesini artırarak ülkenin ekonomik büyümesini sağlar (Ertek, 2006, s. 385-386). Doğal kaynaklar bakımından tüm ülkeler aynı seviyede zengin değildir. Petrol gibi doğal kaynaklarla dolu ülkelerde refah düzeyi ne kadar yüksek olsa da söz konusu kaynakların tükenmesi halinde bu refah seviyesinin düşük olması olanaklıdır. Bu nedenle doğal kaynaklar, tek başına uzun süreli pozitif büyüme performansının kaynağı olarak görülmemelidir (Orhan & Erdoğan, 2013).

2.3. Ekonomik Büyüme Oranı ve Ölçümü

Genelde, herhangi bir değişkenin yüzdelik artış hızı, belli bir dönemde gerçekleşen yüzde değişimle ölçülür. Bu çerçevede, ekonomik büyüme de (genellikle) bir yıllık dönemde üretilen mal ve hizmet miktarındaki artış oranıdır. Başka bir deyişle reel GSMH veya GSYİH ile ölçülebilir. Böylece Y_t , t dönemdeki reel milli gelir; Y_{t-1} , t dönemden bir önceki dönemdeki milli gelir ifadesi olmak üzere, herhangi bir t dönemdeki büyüme hızı (BH_t) aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$BH_t = \frac{\Delta Y_t}{Y_t} = \frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}} \quad (2.1)$$

Bu büyüme hızında nüfus artış hızını içerdiğinden dolayı Brüt Büyüme hızı (BBH)'ni ifade etmektedir. Brüt Büyüme hızından nüfus artış hızını çıkarttığımızda, Net Büyüme hızı (NBH)'ni elde ederiz. Brüt büyüme hızı, ülkenin üretim gücü hakkında bilgi verirken, net büyüme toplumun refah seviyesi ile ilgi bilgi vermektedir (Bocutoğlu & Berber, 2013).

70 Kuralı kullanarak giderek büyüyen bir değişkenin uzun dönemde ne zaman ikiye katlanacağını bulabiliriz. 70 Kuralı formülü aşağıdaki gibi verilmiştir.

$$\text{Değişkenin ikiye katlanmak için yıl sayısı} = \frac{70}{\text{Değişkenin yıllık büyüme oranı}} \quad (2.2)$$

Unutmamak gerekir ki 70 kuralı sadece pozitif büyüme oranına uygulanabilir. Yukarıdaki formüle göre, %1 oranında büyüyen bir GSYH'nın ikiye katlanabilmesi için 70 yıl gerekir. Dünya GSYH'nın %3 oranında büyüdüğünü varsaysak, yaklaşık 23 yıl içerisinde iki katına çıkabilir. Nijer'in GSYH ise ortalama olarak %4 büyüyorsa, 17 buçuk yılda ikiye katlanır (Krugman & Wells, 2012, p. 676).

2.4. Ekonomik Büyüme ile İlgili Temel Kavramlar

Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla, Gayri Safi Milli Hâsıla, Safi Milli Hâsıla, Milli Gelir, Kişisel Gelir ve Harcanabilir Kişisel Gelir ekonomik büyümeyi belirleyen büyüklükler olarak ifade edilir.

Genel anlamda Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH, ya da GDP), belli bir ülkede belli bir dönemde yurtiçinde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin piyasa değeri olarak tanımlanabilir. Nominal GSYH ise bir ülkenin sınırları içinde belirli bir yılda üretilen nihai malların, üretildikleri yılın piyasa fiyatları üzerinden değeridir. Belli bir ülkenin sınırları içinde belirli bir yılda üretilen nihai malların temel bir yılın piyasa fiyatları üzerinden değerine, reel GSYH denir (Ünsal, 2007: s.3-4). Gayrisafi Milli Hâsıla (GSMH) is belirli bir dönemde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin değerinin toplamı olarak tanımlanabilir. Nihai mal ve hizmet de belirli bir zaman aralığında son kullanıcısı tarafından satın alınan bir üründür. Bu çerçevede, GSYH'nin bir kısmı diğer ülke

vatandaşlar tarafından üretilirken GSMH'nin bir kısmı ise diğer ülkelerde yerleşik vatandaşlarınca üretilmektedir. Günümüzde ekonomik büyüme performansı GSMH ile değil, GSYH ile ölçülür. Bunun nedeni uluslararası ekonomik entegrasyonun yoğunlaşması, ekonomik sınırların siyasal sınırları tanımaması ve GSYH'nin ölçümünün daha kolay olmasıdır. Bu bağlamda, GSYH'yi şu formül ile elde edilir.

$$\text{GSYH} = \text{GSMH} - \text{Net Dış faktör geliri} \quad (2.3).$$

Kişisel gelir ya da Kişi başına düşen GSYH, reel GSYH'nin, yıl ortası ülke nüfusuna bölünmesiyle elde edilen kişi başına düşen reel GSYH, ülkedeki refah artışını göstermekte dolayısıyla reel GSYH'nin ülkede yaşayan insanlar arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Kişisel Gelir, kişilerin yaşam standartlarını etkileyen unsurlardan biridir. Ancak kişisel gelir sadece bir ortalamayı ifade eder ve ortalamaların ait olduğu kitlelerin bütünü temsil etmedeki tüm sakıncalarını taşımaktadır (Erdoğan, 2013, s. 7-11).

Harcanabilir kişisel gelir ise belli ülkede, o ülke vatandaşlarının bir yılda gelir vergisi sonrası eline geçen gelir olarak ifade edilmektedir. Harcanabilir kişisel gelir (HKG), kişisel gelirden (KG) gelir vergisi (GV) çıkartılarak elde edilir. Gelir vergisi hükümetin kişisel gelir üzerinden aldığı vergidir. Özet olarak $HKG = KG - GV$ olur. Harcanabilir kişisel gelirin bir kısmı tüketim amacıyla kullanılırken, tüketime gitmeyen kısmı ise tasarruf için kullanılmaktadır. Böylece, Harcanabilir kişisel gelir, $HKG = \text{Kişisel Tüketim} + \text{Kişisel Tasarruf}$ şekilde de elde edilebilir (Ünsal, 2004, s. 81).

2.5. Ekonomik Büyüme Modelleri

Baştan başlayacak olursak, Adam Smith (1776), David Ricardo (1817) ve Thomas Malthus (1798) gibi birçok klasik iktisatçılar ve bunlardan daha sonra gelenler (Frank Ramsey (1928), Allyn Young (1928), Frank Knight (1944) ve Joseph Schumpeter (1934)), ekonomik büyümenin modern teorilerinde görünen temel bileşenlerin çoğunu sağlamışlardır. Bu düşüncelerde, rekabetçi davranış ve denge dinamiklerinin temel

yaklaşımları, azalan getirilerin rolü ve fiziki ve beşeri sermaye birikimi, kişi başına düşen gelir ile nüfus artış hızı arasındaki etkileşim, emeğin artan uzmanlaşma ve yeni mallar ve üretim yöntemlerinin keşifleri şeklindeki teknolojik ilerlemenin etkileri ve teknolojik ilerleme için bir teşvik olarak monopol gücünün rolü gibi konular içermektedir (Barro & Sala-I-Martin, 1995, pp. 9-12).

2.5.1. Klasik Büyüme Teorileri

Adam Smith (1723-1790), Thomas Malthus (1766-1834), J. B. Say(1767-1832), David Ricardo (1772-1823), J. S. Mill (1806-1873) gibi klasik iktisatçılar tarafından ilk İktisadi büyüme modelleri geliştirilmiştir. Klasik büyüme modeline göre, yatırımlar hem emeğin hem de toprağın verimini artırarak büyümenin motorunu oluşturmaktadır. Yatırımların kaynağı olan tasarruflar, yatırımlara öncülük ederek büyümeye dönüşmektedirler. Klasik modelinde, tasarrufların azalması, yatırımların azalmasına dolayısıyla büyüme hızının azalmasına neden olur. Tersinde tasarrufların artması yatırımları artırır ve büyüme hızı da artar. Bu ilişki Malthus'un nüfus kuramı çerçevesinde nüfusa bağlı olup, nüfus artış hızının çok yüksek olması durumunda kişi başına düşen gelir azalır böylece tasarruf miktarı düşecek ve büyüme hızı da azalacaktır. Ulusların Zenginliği eserinin yazarı olan Adam Smith, işbölümü ve uzmanlaşma ile artan getiriler kavramları büyüme ve gelişme sürecinde çok önemli bir rol oynadıklarını ileri sürmüştür. Smith, iş bölümü ve sermaye birikimini iktisadi büyümenin temel faktörleri olarak kabul etmektedir. Ona göre, sadece sermaye birikimi değil, teknolojik gelişme, kurumsal ve sosyal faktörler de büyümede çok etkilidir (Ay, 2007, s. 6-8).

“Politik İktisadın ve Vergilendirmenin Prensipleri” adlı eserin yazarı olan David Ricardo, büyüme modelinde azalan verimler ve fonksiyonel gelir dağılımı, kar, rant (getirim) ve ücretler üzerinde yoğunlaşmıştır. Ricardo'nun teorisi 19. Yüzyıl başlarında tarım sektöründe verimliliğin düşük olduğu İngiltere'nin ekonomik ve sosyal sorunlarına dayanarak geliştirilmiştir. Ricardo'nun büyüme teorisinde toplam hasılda azalan verimler yasası geçerli olmakta ve ekonomi sürekli olarak, tam rekabet ve tam istihdam

koşullarında işlemektedir. Ricardo'ya göre, uzun dönemde üretim faktörlerinin gelirden elde ettikleri payların değişimine göre ekonomik büyüme ve durgunluk olmak üzere iki önemli süreç yaşanmaktadır. Hasılanın değişmediği büyümenin durduğu bu durgunluk dönemine ise durağan durum denilmektedir. Bu durgunluk döneminde ise emek sahiplerinin ücretleri doğal ücret düzeyinde kalırken büyümenin durduğu emeğin ve çıktının değişmediği, rantların yüksek olduğu bir durağan durum yaşanmaya başlamıştır. Smith'in büyüme modeline Ricardo, Malthus, Mill, Marshall bazı detaylar ekleyerek değiştirdilerse de özü neredeyse 200 yıl boyunca değişmemiştir (Günsoy, 2013, s. 62-75; Ay, 2007, s. 8).

2.5.2. Marksist Büyüme Teorileri

Ricardo'nun büyüme teorisinden farklı olan Karl Marx (1818-1883) büyüme teorisi emek değer teorisi, artı değer teorisi ve kâr teorisi şeklinde açıklanmıştır. Marx'ın emek teorisine göre, bir malın değeri emek miktarı ile belirlenmekte ve emek gücü ise yalnız bir malın üretimi için harcanan zaman olmayıp zihinsel, fiziksel, entelektüel yeteneklerin bütünü de ifade etmektedir. Kapitalist üretici, işçileri aldıkları ücret karşılığında çalıştıkları emek saatinden daha fazla çalıştırırsa, "Artı değer" elde eder. İşçinin çalıştığı emek zamanı, kendisine ödenen ücretten daha fazladır. İşçinin yarattığı artı değer (yani fazladan çalıştığı emek zamanı) kapitalist üretici için sermaye birikimini oluşturmaktadır. Bu durumda işçiler işten kovulmamak için, uzun sürelerde çalışarak Kapitalist üreticinin isteklerini uygulamak zorunda kalmaktadırlar. İşçi çalışmazsa onun yerine kolaylıkla işe alınabilecek bir emek arzı (iş arayanlar) vardır. Bu emek arzı yedek sanayi ordusu olarak nitelendirilmektedir. Marx, bu yedek sanayi ordusunu şu şekilde ifade etmiştir: herhangi bir dönemde iş arayanların oluşturduğu istihdam edilmeyen emek arzına yedek sanayi ordusu denir. Yedek sanayi ordusu hem kapitalistin artı değeri artırır hem de işçi ücret oranının yükselmesini engellemektedir. Karl Marx, üretimde kullanılan fiziki araç gereç, alet ve hammaddelerden oluşan *sabit sermaye* ve üretim sürecinde kullanılan işçilere ödenen toplam ücretlerden oluşan *değişken sermaye* kavramları kullanarak kâr teorisi açıklamıştır. Aynı çerçevede, artı değer oranı, kar oranı

sermayenin organik bileşimi, malın değeri, fiyat gibi kavramlar kâr teorisinde kullanılmıştır. Marx, kapitalist üreticinin sermaye birikiminde bulunmasının bir tercih olmadığını, kapitalist üreticiler arasındaki bir rekabet olduğunu vurgulamıştır. Bu üreticiler rekabet ortamındaki yerini korumak için karlarını yeniden artıracak yatırımlar yaparak büyüme politikasını tercih etmeleri gerekmektedir. Tüm üreticiler aynı yolu izlerse, sermayenin organik bileşiminin artmasına neden olur. Ancak daha fazla sermayenin kullanılması halinde, kârlar azalır. Bu mekanizma sonucunda Kâr oranlarının azalmasına azalan kâr oranı yasası denir. Marx, kapitalistin sermaye birikmesi ve rekabetin ortadan kalkması zamanla tekelleşmeye yol açacağını vurgulamıştır. Üretim sürecinde emek azalır ve işsizlik artarsa, uzun dönem talep yetersizliği nedeniyle ekonomik bunalımlar ortaya çıkarak kapitalist sisteminin çökmesine neden olur. Karl Marx'ın kapitalist ekonomilerin büyümesi ile ilgili görüşleri günümüz gelişmiş ekonomilerin büyümesini birebir açıklamamıştır. Günümüzdeki gelişmiş ekonomilerde işçi ücretleri düşürülmediği halde refah artmıştır. Marx'ın rekabetin ortadan kalkarak tekelleşmeye yönelmesi düşüncesi de günümüz gelişmiş ülkelerde farklılaşarak kabul görmüştür (Günsoy, 2013, s. 66-70).

2.5.3. Schumpeteryen Büyüme Modeli

Avusturyalı iktisatçı Joseph Alois Schumpeter (1883-1950)'nin geliştirdiği ekonomik modelde yenilikler kavramını genişlemiştir. Schumpeter'e göre, yenilikler (innovations), üretim faktörlerinin miktarları ile üretim miktarı arasındaki ilişkiyi gösteren üretim fonksiyonunun değiştirilmesidir. Schumpeter, bir girişimcinin bir endüstride bir yeniliği başarıyla uygulaması, diğer girişimcilerin yeniliği taklit ederek kendisini izlemelerine, o endüstriye yatırım yapmalarına yol açacağını ileri sürmüştür. Ona göre bir ekonomide yeniliklerin ve böylece otonom yatırımların kümelenmiş olarak (büyük artışla) ortaya çıkmasının bir başka nedeni, bir endüstride gerçekleşen bir yeniliğin diğer endüstrileri etkileyerek, o endüstrilerde de yeniliklerin ortaya çıkmasına ve böylece yatırımların kümelenmesine neden olmasıdır (Ünsal, 2007, s. 71-78).

Schumpeter'e göre, iktisadi büyüme sürecinin belirsizlikleri, bir veri olarak alınır, uygun bir yenilik oranı, firmaların hiç değilse bir dereceye kadar kendilerini koruyabilmelerini gerektirir. Bu nedenle yeni üretim tekniklerini korumak için konan patent haklarının sınai faaliyetleri çoğu kademesini kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Diğer taraftan de, kapitalizmin çok uzun süre ayakta kalacağına inanmayan Shumpeter, kapitalist büyüme zaman içinde sürüp gittikçe, ekonomi, sürece uyum sağlamaya başlayacağını vurgulamıştır. Büyüme eski düzenin zorlanıp atılması değil de, beklenen, sıradan bir olay olduğunu ekliyor. Bu durum, girişimciye, geleneksel üretim yöntemlerinden yeni üretim yöntemlerine geçmesi olan has fonksiyonun öneminin gittikçe azalması demektir. Dolayısıyla, sistemdeki sürekli değişmelerin net sonucu, kapitalist sistemin yeni yavaş yavaş bir başka sistemin almasıdır (Karakayalı, 2002, s. 406-407).

2.5.4. Keynesyen Büyüme Analizleri

Klasik modelini en çok eleştiren ve “The General Theory of Employment, Interest and Money” adlı eserin yazarı olan Johnard Maynard Keynes (1883-1946), ekonomileri durgunluğu atlatabilmeleri için talebin genişlemesini sağlamaları gerektiğini ileri sürmüştür. Yani büyümeyi (tüketim ve yatırım harcamalarından oluşan) efektif talep belirler. Zira genişleyen talep, stokları eritecek, eriyen stoklar yatırımları teşvik edecek, artan yatırımlar da büyümeyi hızlandıracak ve ekonomi, eksik istihdam dengesine doğru gidecektir. Keynesyen büyüme modelinde, teknolojik yeniliklere ve nitelikli emeğe de yer verilmiştir. Çünkü Keynes'in büyüme yaklaşımı veri teknoloji ve veri işgücüsüyle konjonktürel dalgalanmaları inceler. Keynes, büyüme halinde olan bir ekonominin sorunlarını ikinci plana bırakmıştır. Bu nedenle Kesnesyen büyüme görüşleri statiktir (Taban, 2014, s. 83-85).

2.5.5. Harrod-Domar Modeli

Keynes'in genel teoride sermaye birikimini ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi tümüyle ihmal eden statik analiz gelişmesi ile birlikte, bu Genel Teori'nin basımından

bir yıl sonra, Keynes'in "Bay Keynes ve Geleneksel Teori" başlıklı makalesi, Roy F. Harrod (1937) tarafından eleştirilmiştir. Harrod ve Domar (1946), Keynes'in ele aldığı yatırımların gelir artırıcı etkisini, uzun dönemli ve dinamik bir yapı göstererek incelemişlerdir. Domar'a göre dengeli büyüebilmek için her dönem bir öncekinden daha fazla yatırım yapılmalıdır. Domar büyüme modelin talep yönü, Keynes'in çarpan katsayısından hareketle ele alınır. Harrod ise yatırımların gelir artışına bağlı olarak ne ölçüde değişeceği konusu üzerine eğilmiştir. Harrod büyüme modeli sabit bir hızlandırma katsayısı ile çalışmaktadır. Harrod-Domar modeli, sermaye hâsıla oranının sabit olduğu varsayımı üzerine inşa edilmiştir. Bu modelde ayrıca, sermaye stokunda meydana gelen artış yatırıma eşit olduğunu varsayılmıştır (Karakayalı, 2002; Ünsal, 2007, s. 83-88).

Harrod-Domar modeline göre, devletin maliye politikası araçları ile ekonomiye müdahale ederek, hedeflenen büyüme hızını gerçekleştirilebilir veya uzun dönem büyüme hızında meydana gelebilecek sapmaları giderilebilir. Böylece, kamu tasarruflarını arttırmak, özel yatırımları teşvik etmek, iktisadi kalkınmadan doğan ve iktisadi kalkınmayı tehlikeye sokabilecek yapısal dengesizliklere karşı koymak imkânı doğacaktır (Ay, 2007, s. 10-11).

2.5.6. Neo-Klasik Büyüme Modeli

Bu modeller, Neo-klasik iktisatçılar tarafından eleştirilmiştir. Bu çerçevede Tobin, Swan ve Solow üretim sürecinde emek ve sermayenin birbirini ikame edebilecekleri varsayımını yaparak "Neo Klasik" olarak nitelenen büyüme modellerini geliştirmişlerdir. Neo Klasik modellerinde tam rekabet koşulları, üretim faktörlerine marjinal verimliliklerine göre ödeme yapıldığı, tam istihdam, değişen bir sermaye çıktı oranı ve üretim fonksiyonu için azalan marjinal verimlilik ve ölçeğe göre sabit getiriler varsayımı kabul edilmektedir. Neo Klasik büyüme modellerinin en yaygını, Solow'un büyüme modelidir. Bu model son yıllarda hemen hemen tüm makroekonomi kitaplarında temel alınmaktadır (Parasız, 1998, s. 383-390).

2.5.7. İçsel (Yeni) Büyüme Teorileri

İçsel büyüme teorisi, büyüme oranını içselleştirerek Neo-klasik büyüme modelindeki eksiklikleri gidermeye çalışmıştır. Büyüme oranının içselleştirilmesi, makroekonomik politikalar aracılığıyla ekonomik büyüme oranının artırılmasının mümkün olduğu anlamına gelir. Neo-klasik modelinin en önemli eksikliği, iktisadi büyümenin nasıl meydana geldiğini açıklayamamasıdır. Bu eksikliği, büyümenin nasıl oluştuğunu ve dolayısıyla hangi politikalar tarafından etkilendiğini açıklamayı amaçlayan yeni bir yaklaşımın ortaya çıkışını sağlamıştır. 1980’li yılların sonlarına doğru, bu konu hakkında yeni araştırmaları başlatan iktisatçılar Amerikalı iktisatçı Paul M. Romer ve yeni klasik okulun kurucusu olan Robert E. Lucas’tır. Bu çalışmaların büyük bir kısmı, 1972 yılı iktisat Nobel ödülü sahibi olan Kenneth J. Arrow’un (1962) “yaparak öğrenme” kavramına dayanmaktadır. İçsel büyüme modelleri, bilgi üretimi ve dışsallıklar, beşeri sermaye modeli, Ar-Ge Modeli ve Kamu politikası modeli olmak üzere dört (4) ana yaklaşım çerçevesinde açıklanmıştır. Bu modellere Sergio Rebelo (1991) tarafından geliştirilen AK Modeli de eklenebilir (Taban, 2013, s. 135-137).

2.5.7.1. AK Modeli

Sermaye stoku artarken sermayenin marjinal getirisinin azalmayacağı varsayımı üzerine kurulmuş olan AK modeli, içsel büyüme modellerinde ilk ve en basit model olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda teknoloji sabit ve dışsalken bile uzun dönemde kişi başına büyümenin sürdürülebileceğini açıklamaktadır. Sergio Rebelo (1991) tarafından geliştirilen bu model, Romer (1981) ve Lucas (1988) tarafından benimsenmiştir. Toplam çıktı (Y) ile sermaye (K) arasında doğrusal bir ilişkinin olduğunu varsayan AK modelinde, sermaye faktörü geniş kapsamlı ele alınmıştır. Bu model ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında,

$$Y = F(K, L) = AK^\alpha(HL)^{1-\alpha} \quad (2.4).$$

Üretim fonksiyonundan türetilmiştir. AK modelinde, A dışsal bir sabitken H fiziki sermayenin yanında beşeri sermayeyi göstermektedir. Yukarıdaki üretim fonksiyonunu, işgücü başına sermaye ve gelire indirgenerek yeniden düzenlediğimizde, aşağıdaki eşitliği elde ederiz.

$$y = Ak \quad (2.5).$$

Yukarıdaki eşitlikte, A sabit bir terimdir ve bir birim sermaye ile üretilen çıktı miktarını göstermektedir. Ak modeline göre, ister beşeri ister fiziki sermaye yatırımı olsun, tüm yatırımlar sermayenin marjinal getirisinde artışa yol açmaktadır. Modelin temel özelliği, büyüme oranının yatırım oranının artan bir fonksiyonu olmasıdır. Dolayısıyla bir ekonominin yatırım oranını devamlı artıracak kamu politikaları, ekonomik büyümeyi de sürekli olarak artıracaktır (Taban, 2014, s. 144-148).

2.5.7.2. Arrow-Romer Modeli

“Yaparak Öğrenmenin Ekonomik Çıkarımları” adlı makalenin yazarı olan Arrow (1962), bazı sektörlere zaman gittikçe maliyetlerin azaldığını, kalitenin yükseldiğini ve üretimin hızlandığını fark edip “yaparak öğrenme” kavramını geliştirmiştir. Arrow’a göre bir firma üretim yaptıkça zaman içinde işini daha iyi öğrenir, maliyetini azaltır, ürünlerini geliştirir ve dolayısıyla yeni ürünler ortaya çıkarmaktadır. Yaparak öğrenme, ekonominin genelindeki toplam üretim düzeyinin artmasına neden olmaktadır. Yaparak öğrenme deneyiminin gerçekleşebilmesi için, uzun bir zamanın geçmesi gerektiğini ileri süren Arrow’un modelinden üretimde uzun dönem maraton yarışına geç başlayanların daha dezavantajlı olduğu sonucu elde edilmiştir.

Diğer taraftan Romer (1986), Arrow’un “yaparak öğrenme” kavramından yola çıkarak üretim ve yatırım süreci içinde bir yan ürün olarak teknik bilginin üretildiğini, bu bilginin yeni üretimde bir çeşit bedava girdi olarak kullanıldığını ve yeni üretimin daha düşük maliyetle ve yüksek kaliteyle yapıldığını varsaymaktadır. Böylece Romer, bilginin bilinçli bir süreç sonunda ortaya çıkmayıp üretimin bir yan ürünü olarak ifade

eden “Yan ürün” kavramını geliştirmiştir. Romer modelinde, üretilen bilginin dışsallıklar ya da yayılmalar etkisiyle diğer firmaları da olumlu etkilediğini ve sonuçta bu gelişmelerden tüm ekonomilerin yararlanacağını belirtilmiştir. Ayrıca Romer, bilginin göstergesi olarak sermaye stokunu kabul ettiği için yapılan yatırımlar ne kadar çok olursa teknolojik bilginin de o kadar artacağını ileri sürmektedir. Romer modelinde, firma kendi deneyiminden yaralandığı gibi diğer firmaların deneyimlerinden de yararlanma imkânına sahiptir. Ayrıca bu modelde kamunun rolü, artan getirilerin sağlanması için bilgi donanımını artırması ve Ar-Ge faaliyetleriyle beşeri sermaye birikimini hızlandırmasıdır (Taban, 2013, s. 140-141).

2.5.7.3. Lucas Modeli

Lucas’ın modeli Neo-klasik büyüme modeline daha yakın olup bir içsel büyümenin oluşması için dışsallığa gereksinim duymamıştır. Mantıki rakamsal değerler kullanan Lucas, beşeri sermaye olarak zengin bir ortamda üretken sistemin daha etkin bir şekilde işlemesi için az da olsa dışsallığı hesaba katmaktadır. Ayrıca ülkeler arasındaki farklılığın nedenlerini yorumlayan Lucas modelinde, beşeri sermayenin fiziksel sermayeye oranına bağlı olarak sermayenin marjinal üretkenliği, artmakta ve dışsallığın varlığına göre sermayenin marjinal üretkenliği aynı şekilde beşeri sermaye düzeyiyle birlikte artmaktadır. Sermayenin marjinal üretkenliğindeki bu farkın sonucu, bir yandan büyümenin zengin ülkelerde fakir ülkelere göre daha yüksek olmasıdır; diğer taraftan da fiziksel sermayenin mobilitesi herhangi bir engelle karşılaşmıyorsa, söz konusu sermaye fakir ülkelere zengin ülkelere doğru yer değiştirecek olmasıdır. Lucas modeli, ekonomilerin yaklaşacağını öngören Neoklasik modele ters olarak fiziksel sermayenin büyümesinin ve birikiminin gelişmekte olan ülkelere göre endüstriyel ülkelere daha güçlü olduğunu ileri sürmektedir (Parasız, 1997, s. 132).

2.5.7.4. Kamu Politikası Modeli

Barro (1990)'nın "Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth" başlıklı makalesi ile oluşturulan içsel büyüme modeli, Kamu sektörünün iktisadi büyüme modelin öncüsü olmuştur. Barro modelinde, verimli kamu harcamalarını içsel büyüme modeline dâhil edilmekte ve verimli alanlara yapılan kamu harcamalarının iktisadi büyümeyi artırabileceği vurgulanmıştır. Genelde kamu harcamaları, tamamlayıcı mal ve hizmetlerin üretilmesi, altyapı yatırımlarının yapılması, mülkiyet haklarının korunması, sözleşmelerin güçlendirilmesi ve yasal çerçevenin oluşturulması ile oluşmaktadır. Kamu sektörüne dayalı modelinde, kamu sektörü tarafından yapılacak altyapı harcamalarının özel sektörün sermaye verimliliğini artıracığı ve firma için dışsal bir üretim faktörü oluşturacağı ileri sürülmüştür. Bu model, tek sektörlü olarak kurulmuştur ve modele işgücü dâhil edilmiştir. Ayrıca söz konusu modelde, üretim hane halkı veya rekabetçi firmalar tarafından yapılmaktadır. Toplumla ücretsiz olarak sunulan kamusal mal ve hizmetlerin özel sektör için bir girdi olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca, özel sektör yatırımlarının marjinal verimliliğini artırdığını varsayılmıştır. Dolayısıyla uygulanacak götürü vergi karşısında hızlanan büyüme oranı, hane halkının tüketim ve tasarruf oranının artırabilmesini sağlayacaktır. Kamu harcamalarında maksimum verimliliğin sağlanması durumunda, götürü vergi uygulamalarında da optimal büyüme oranı gerçekleşecektir (Taban, 2014, s. 161-164).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - NİJER'DE ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Genel Çerçeve

Bu bölümde, Nijer'de enflasyon ve ekonomik büyümenin ekonomik davranışları ve tarihsel gelişimi anlatılmıştır. İlk önce Nijer ile ilgili genel bilgi vermekte fayda var. Nijer Cumhuriyeti, 1 267 000 km²'lik yüzölçümü olan aynı zamanda denize hiç kıyısı olmayan bir Batı Afrika ülkesidir. Ulusal topraklara eşitsiz bir şekilde dağılmış olan nüfusu, 2013 yılında yapılan sayımlara göre 17 129 076'dır. 1960'lı yıllardan beri siyasi istikrarsızlığı yaşayan Nijer'de, paralel olarak ekonomisinde de istikrarsızlık yaşanmaktadır. %99 Müslüman bir toplum olup Nijer halkının büyük bir kısmı tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Tarıma dayalı bir ekonomi olmakla beraber, Nijer ekonomisi yapısal sorunlarıyla karşılaşmaktadır. 1971 yılından beri uranyum üretiminde üçüncü sırada yer almasına rağmen, Nijer dünyada en fakir ülkelerden biridir. 2011 yılında petrol üretmeye başlayan Nijer, 2012'de %11,1 oranla çok hızlı bir büyüme kaydetmiştir. 2012 yılından 2014 yılına kadar ortalama olarak %6,9 büyüme oranı ile ekonomisi en hızlı büyüyen ülkeler arasında yer almaktadır. Doğal kaynaklarıyla dolu bir ülke olması nedeniyle, gelecekte Dünyanın en önemli pazarlardan biri olacağı dile getirilmiştir. Nijer, BM, İKÖ (İslâm Konferansı Örgütü), Afrika Birliği Örgütü, Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu, Afrika, Antiller ve Pasifik Sözleşmesi, Uluslararası Para Fonu (IMF), İslâm Kalkınma Bankası gibi uluslararası örgütlere üyedir. Ayrıca Nijer, 8 ülkenin oluşturduğu Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (UEMOA)'ya üye ve bu ülkelerle aynı para birimi paylaşmaktadır. Nijer'in kullandığı para birimi olan Batı Afrika CFA frangı, Batı Afrika Ülkeleri Merkez Bankası (BCEAO) tarafından yönetilmektedir (Presidence du Niger, 2015).

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, Nijer Cumhuriyeti, Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gine Bissau, Mali, Nijer, Senegal ve Togo olmak üzere, 8 ülkenin paylaştığı bir para birimi kullanmaktadır. Bu para birimine Batı Afrika CFA frangı adı verilmiştir.

CFA frangı, Fransa'nın Sahra altı Afrika kolonileri için 1948 yılında kurduğu bir para birimidir ve aynı zamanda Fransız frangına karşı sabit bir parite (50 CFA frangı = 1 Fransız frangı) ile değerlendirilmektedir. Batı Afrika CFA frangı, Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (yani UEMOA) kapsamında ve 1959 yılında kurulan Batı Afrika Devletleri Merkez Bankası (Yani BCEAO) tarafından yönetilmektedir. BCEAO, tüm üye ülkeler için paranın basılması, faiz oranlarının belirlenmesi ortak para politikasının uygulanması, döviz rezervleri ve dış borcun yönetilmesi ve kontrol altına alınması, üye ülkelerin Bankacılık ve mali mevzuatı ve Üye Ülkelere uluslararası finans ve parasal kurumlar ile olan ilişkilerinde destek verilmesi ile yükümlüdür. Bununla birlikte her ülkenin kendi finansal veya parasal iç yönetimi vardır. UEMOA ülkelerindeki enflasyon oranları, üye ülkelerin ulusal istatistik enstitüleri tarafından geliştirilen ve yayımlanan Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyat Endeksi (HICP) ile ölçülmektedir. Ayrıca, her ay ve her üye ülkenin ana kasabasındaki birkaç satış noktalarından yaklaşık 6000, UEMOA genelinde ise 56000 fiyat örnekleme tahsil edilmektedir. İncelenen ürünler, UEMOA'daki hanelere yönelik yapılan bir anket aracılığıyla belirlenmektedir. Enflasyonun temel göstergeleri şunlardır: Yıllık bazda Enflasyon, Yıllık ortalama enflasyonu ve Aylık değişim enflasyonu. UEMOA bölgesinde, yakınsama kriterine göre maksimum standart enflasyon oranı %3 olarak belirlenmiştir. Her üye ülke bu oranı geçmemeye çalışmaktadır (Institut National de Statistique, 2015).

Nijer ekonomisi, geçtiği en önemli iki siyasi döneme bölerek incelenebilir. Birinci dönem, 1960-1993 yılları arasında Nijer'in tek parti ile yönetildiği dönemdir. İkinci dönem ise 1993-bu yana, çoklu parti sisteminin ve demokrasinin yaşandığı dönemdir.

3.2. 1960-1993 - Tek Parti Dönemi

Nijer 1960 yılında Fransa'dan bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık mücadelesinde bulunan iki taraf vardı, SAWABA ve PPN. Diiori Hamani, PPN vesayet altında Milli Meclis tarafından Nijer'in ilk Cumhurbaşkanı olarak seçildi. Dolayısıyla SAWABA muhalefet olarak iktidarın dışında tutuldu ve partinin faaliyet sürdürmesi

yasaklandı. Bu nedenle 1960 yılından itibaren, Nijer tek parti sistemiyle yönetildi. Tek parti sistemi 1993 yılına kadar sürdü ve bu dönem boyunca çok uzun bir siyasi istikrarsızlık yaşanmıştır. Bu siyasi istikrarsızlık, ekonomik istikrarsızlığa dönüşmüştür. Çünkü 1960-1993 döneminde çok sayıda finansal veya ekonomik krizler yaşanmıştır. (Presidence du Niger, 2015).

Aşağıdaki tabloda (Tablo-1) Nijer ve tüm UEMOA'nın Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyat Endeksi ve enflasyon oranları verilmiştir.

Tablo-1: Nijer ve UEMOA'nın 1971-1993 dönemine ait TÜFE ve enflasyon oranları

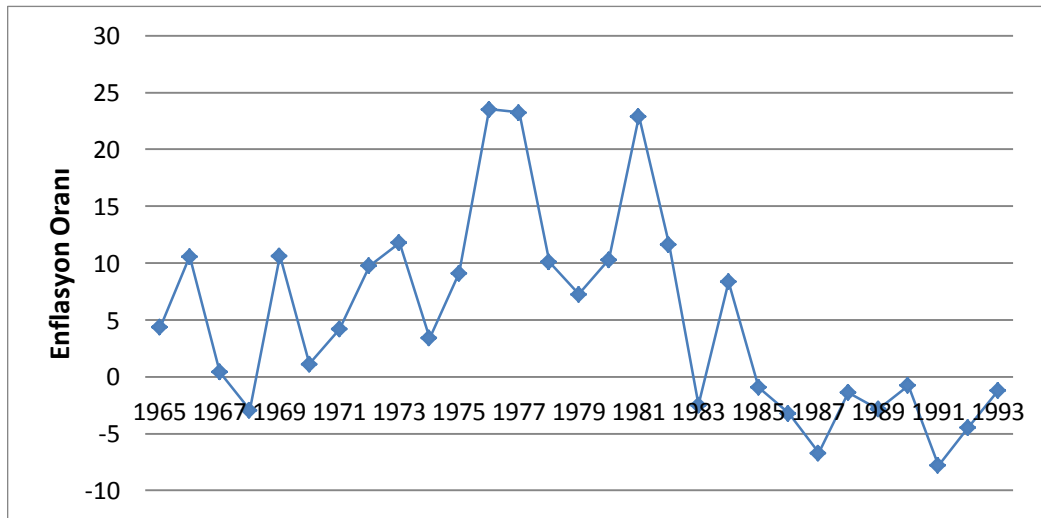
Yıl	Nijer TÜFE	Enflasyon oranı %	UEMOA TÜFE	Enflasyon oranı %
1971	14,31	-	10,96	-
1972	15,66	9,4	11,36	3,6
1973	17,52	11,9	12,42	9,3
1974	18,14	3,5	14,19	14,3
1975	19,77	9,0	16,74	18,0
1976	24,44	23,6	18,21	8,8
1977	30,07	23,0	21,78	19,6
1978	33,12	10,1	23,75	9,0
1979	35,54	7,3	26,81	12,9
1980	39,2	10,3	29,97	11,8
1981	48,21	23,0	32,83	9,5
1982	53,79	11,6	36,45	11,0
1983	52,43	-2,5	39,07	7,2
1984	56,83	8,4	41,44	6,1
1985	56,32	-0,9	43,3	4,5
1986	54,51	-3,2	44,74	3,3
1987	50,87	-6,7	44,8	0,1
1988	50,14	-1,4	45,87	2,4
1989	48,73	-2,8	46,11	0,5
1990	46,04	-5,5	45,99	-0,3
1991	46,05	0,0	46,34	0,8
1992	46,44	0,8	46,89	1,2
1993	45,91	-1,1	47,23	0,7

Kaynak: BCEAO

Tablo-1’de 1971 ile 1993 yılları arasında Nijer ve üye olduğu UEMOA genelindeki enflasyon oranları verilmiştir. Tablo-1’de yer alan 1971-1993 dönemine ait uyumlaştırılmış TÜFE verileri, 2008 yılı baz alınarak hesaplanmıştır. Söz konusu tabloda, Nijer ile UEMOA üyelerin toplam TÜFE ve enflasyon oranları karşılaştırılmıştır. Tablo-1’de görüldüğü gibi 1985-1993 döneminde Nijer’e ait enflasyon oranları, UEMOA’nın belirlediği maksimum standart enflasyon oranının (%3) altındadır. 1971-1993 döneminde UEMOA’nın enflasyon oranı, ortalama olarak Nijer’inkinden biraz daha yüksektir. Bunun sebebi ise UEMOA ülkeleri arasında yüksek enflasyona sahip olan ülkelerin olması ve çoğu ülkelerin uyguladığı enflasyon hedefleme politikalarının Nijer’inkine kadar daha iyi olmamasıdır. Ancak bu durum 1994-2014 döneminde değişecektir.

Daha önce söylediğimiz gibi, Nijer ekonomisi yapısal sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu yapısal sorunlarından biri ise enflasyon hedeflemesi ile ilgili eksikliklerdir. Özet olarak para politikası çerçevesinde hiçbir programın olmamasıdır. Olayın ilginç tarafı ise Nijer’in aşırı enflasyonu yaşamamasıdır. Aşağıda yer alan Grafik-1’de, 1965-1993 dönemi kapsamında Nijer’de enflasyon oranlarının gelişimini gösterilmektedir.

Grafik 1: Nijer’de 1965-1993 dönemine ait enflasyon oranları



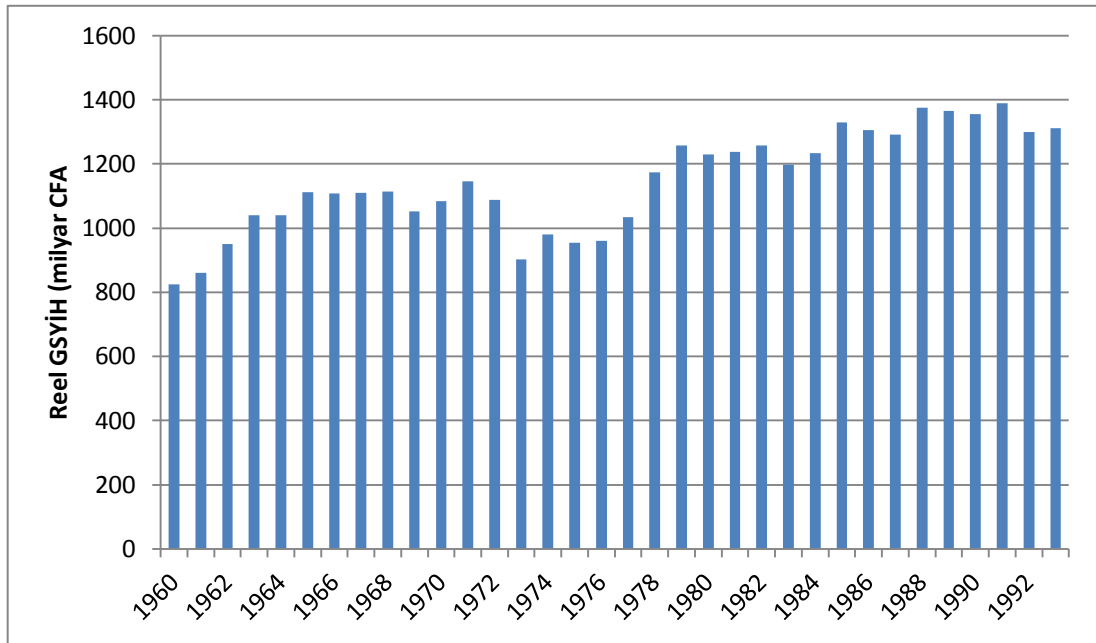
Kaynak: World Bank – World Development Indicator

Grafik-1'e göre, tek partili dönemde, Nijer'deki enflasyonun dalgalanmalı bir davranışı vardır. Örneğin 1968 yılında enflasyon oranı %-2,92 iken 1969 yılında %10,65'e çıkmış ve sonraki senede %1'e yakın inmiştir. Nijer, 1973 ile 1982 yılları arasında "El Buhari" adlandırılan çok yıkıcı kıtlık yaşamıştır. Bu dönemde az yağmur yağarken ekinler çekirge sürüsünün tehdidi altında kalmıştır. Nijer'in ilk Cumhurbaşkanı olan Diouri Hamani'nin Hükümeti, duruma ne bir çözüm bulmaya çalışmış ne de açlık acısını çeken insanlara yardıma bulunmuştur. Hükümetin hangi yolu izlediği anlaşılmadığından ve rüşvetin çok yoğun olduğundan dolayı, herkes yönetimden şikâyetçi olmaya başlamıştır. 1974 yılında Seyni Kountché tarafından gerçekleştirilen askeri darbenin negatif etkileri yüzünden durgunluğa giren Nijer ekonomisi, 1976 yılında %23.53 enflasyon oranı ile tek partili döneminin en yüksek enflasyonunu yaşamıştır. Enflasyon ile mücadele etmek amacıyla UEMOA ile işbirliği yaparak bir takım iktisadi politikaları uygulayan askeri hükümet, 1978 yılında enflasyonu %10,1'e kadar indirebilmiştir. Fakat 1980 yılındaki iklim şartları, gıda ürünlerin az olmasına neden olmuş ve söz konusu ürünlerin fiyatları artmaya başlamıştır. Dolayısıyla enflasyon, %10,3 (1980)'ten %22,9 (1981)'a kadar çıkmıştır. Askeri yönetimin aldığı bazı önlemler ve uyguladığı bazı politikalar sayesinde, enflasyon %-2,5'e kadar düşmüştür. Bu hükümetin başı olan Seyni Kountché çok radikal ve stratejik kararlar alarak 1987 yılına kadar süren iktidarı boyunca ekonomiyi iyi bir noktaya getirmiş. 1985 ile 1993 yılları arasında, her yıl enflasyon oranı negatif olarak çıkmıştır. 1987 yılında, tümör hastalığından ölen Seyni Kountché'nin yerine Albay Ali Saibou iktidara gelmiştir. 1989 yılında, askeri yönetiminden bıkan Nijer halkı, sivil kuruluşlar, partiler ve sendikalar aracılığıyla demokrasi ve sivil bir yönetim için grev ve yürüyüşler düzenlemiştir. Ali Saibou ise buna cevap olarak tek parti düzeni kapsamında meclis tarafından cumhurbaşkanı olarak seçildi. 1990 ve 1991 yılında, tek parti sistemine karşı çıkan siyasi partiler, sendikalar ve sivil kuruluşlar yine eylem ve grevlere devam etmişler. Hükümet, ülkede her şeyin durduğunu fark edince, 1991 yılında çoklu parti sistemini kabul edip partilerin kurulmasına izin vermiştir. Aynı zamanda Temmuz 1991'de özgür ve şeffaf seçimlere geçişi hazırlamak için Ulusal Konferans düzenlendi.

Nijer, 1993 yılında düzenlenen seçimlerle, Mamane Ousmane Nijer'in ilk demokratik Cumhurbaşkanı olarak seçilerek çok partili bir sisteme geçmiştir (Guede, 2011; Banque Centrale des Etats de l'Afrique de l'Ouest (BCEAO), 2015).

Birinci bölümde GSYH ve Büyüme kavramı ile ilgili genel bilgi verilmiştir. Hatırlamamız gerekiyor ki GSYH, belli bir dönem içinde bir ülkede üretilen nihai mal ve hizmetlerin değeridir. Nijer, insani gelişme açısından dünyanın en fakir ülkelerden biri olup ekonomik gelişme konusunda en hızlı büyüyen ekonomilerden biridir. 2000 yılından beri, Nijer ekonomisi ortalama olarak yaklaşık %5 oranda büyümektedir. IMF verilerine göre Bugün Nijer, GSYH bakımında, dünya ülkeler arasında (8 milyar ABD dolarıyla) 141. Sırada yer almaktadır (Institut National de Statistique, 2014). Grafik-2'de Nijer'in 1960-1993 dönemine ait GSYH verileri (2008 yılı baz alarak sabit fiyatlarıyla hesaplanmış ve milyar CFA Frangı olarak) gösterilmiştir. Söz konusu veriler BCEAO veri tabanından edinmiştir.

Grafik-2: Nijer'in 1960-1993 dönemine ait reel GSYİH verileri

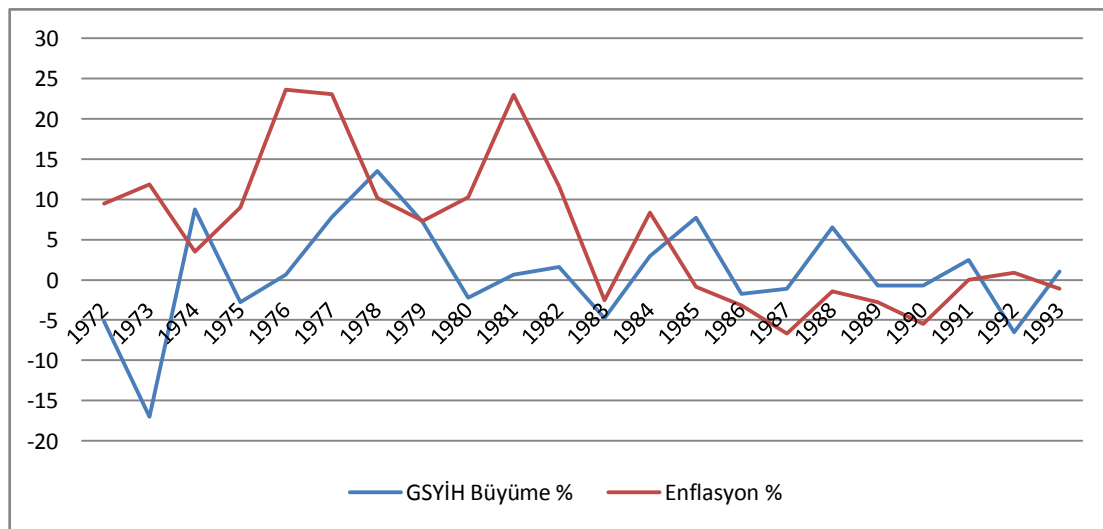


Kaynak : BCEAO

Grafik-2’de dikkat etmemiz gereken durumlardan biri, 1971, 1972 ve 1973 yılında yaşanan kıtlığı nedeniyle GSYH’nin 1146 milyar CFA frangından 902 milyara kadar düşmesidir. Başka bir durum ise 1963 ile 1972 yılları arasında GSYH değerinin çok düşük ve neredeyse aynı seviyede olmasıdır. Bu durumun nedeni yukarıda anlattığımız gibi, Nijer’in yeni yeni bağımsız olup ilk hükümeti tarafından kötü yönetilmiş olmasıdır. Bu yıllar arasında, Nijer’in ortalama yıllık GSYİH değeri 1019 milyar CFA Frangı, yaklaşık 1,76 milyar ABD dolarıdır. Ne kadar tuhaf olsa da 1974 askeri darbeden sonra enflasyon yükselirken aynı anda ekonomi de büyümekteydi. Aynı çerçevede Grafik-2’ye göre, 1979 ile 1993 yılları arasında GSYH’nin değeri 1200-1400 milyar CFA aralığındadır. Nijer’in bağımsız yılı olan 1960 yılında 824 milyarlık GSYH değeri, 33 yıllık dönemde ikiye katlanamamıştır. Ancak çoklu parti döneminde 38 yıl sonra ikiye katlanacaktır. Bu durumu dikkate aldığımızda, 70 kuralıya göre Nijer’in bu dönemdeki GSYH sabit büyüme oranı %1.84’tür. Tek parti döneminde GSYH’nin aldığı en yüksek değer 1389 milyar CFA (1990 yılında), yaklaşık 2,7 milyar dolardır. GSYH’nin en yüksek olduğu 1990 yılında enflasyon oranı %0,77’dir.

Şimdi enflasyon ve ekonomik büyüme oranları aynı grafiğe koyalım (Grafik-3).

Grafik-3: Nijer’de 1965-1993 dönemine ait enflasyon oranları



Kaynak : BCEAO

Grafik-3'e göre enflasyon ve ekonomik büyüme aynı yönde hareket etmemektedir. Başka bir deyişle enflasyon yükselirken ekonomik büyüme yavaşlamaktadır. Örneğin 1973 yılında enflasyon oranı %11,9 iken GSYH büyüme oranı %-17.06 idi. Bunun nedeni ise yukarıda açıkladığımız gibi, El Buhari kıtlığıdır. Aynı şekilde, 1974'te enflasyon %3,5 olduğunda, GSYH %8,8 olarak büyümektedir. Grafik-3'e göre, Nijer, ekonomik büyümeden daha çok enflasyon yaşamıştır. Ancak 1985 yılından itibaren Nijer'de yaşanan enflasyon ekonomik büyümeden daha düşük olmaya başlamıştır. Ancak bu durum demokrasi döneminde değişecektir.

3.3. 1994-2015 – Çoklu Parti Dönemi

1990-1993 döneminde yaşananlardan ve yapılan kamu harcamaların çok fazla olmasından dolayı ülkede para kalmadı ve ekonomi durgunluğa girme tehlikesindeydi. Demokrasi veya çoklu parti sistemine geçiş yapan Nijer Cumhuriyetinin ekonomisi, yeni bir döneme başlıyor.

Tablo-2'de 1994 ile 2014 yıllar arasında Nijer ve UEMOA'nın (karşılaştırmalı) TÜFE ve enflasyon oranları verilmiştir.

Tablo-2'ye göre 1994-2014 döneminde fiyat istikrarsızlığı yaşanmıştır. Genel olarak Nijer'deki enflasyon oranları, UEMOA'nın belirlediği maksimum standart enflasyon oranının altındadır. Ancak bazı yıllarda Nijer enflasyonu, maksimum standart enflasyon oranının üstünde çıkmıştır. Bu Tabloda en çok dikkat çekici durum ise 1994 yılında enflasyon oranının (%36 oranıyla) en yüksek seviyesinde olmasıdır.

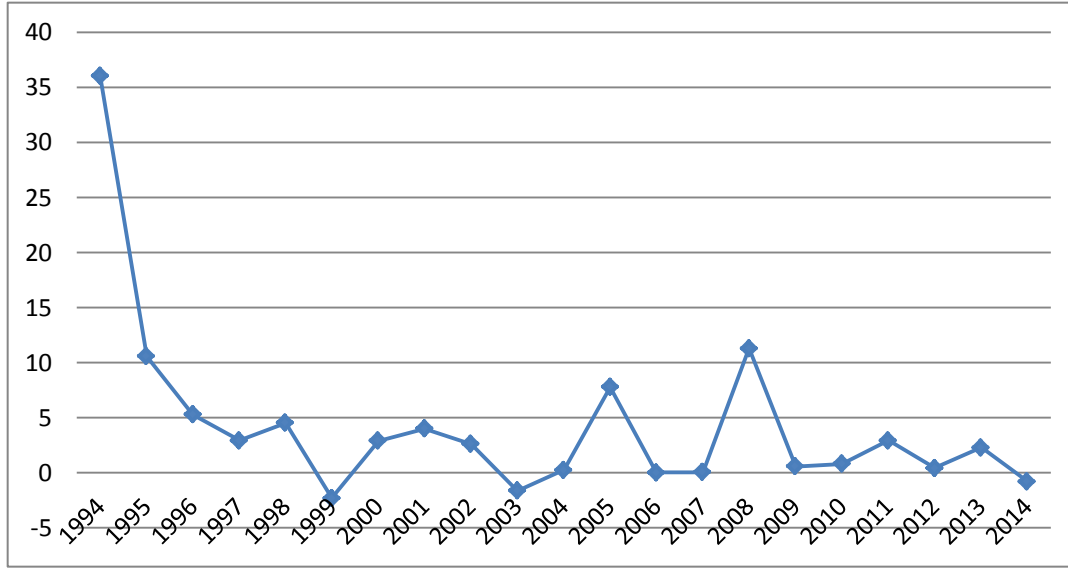
Tablo-2: Nijer ve UEMOA'nın 1994-2014 dönemine ait TÜFE ve Enflasyon oranları

Yıl	NİJER		UEMOA	
	TÜFE	Enflasyon oranı %	TÜFE	Enflasyon oranı %
1994	62,43	35,98	61,99	31,25
1995	69,06	10,62	69,46	12,05
1996	72,68	5,24	71,8	3,37
1997	75,24	3,52	73,98	3,04
1998	78,66	4,55	76,63	3,58
1999	76,85	-2,30	76,75	0,16
2000	79,09	2,91	78,13	1,80
2001	82,24	3,98	81,3	4,06
2002	84,41	2,64	83,66	2,90
2003	83,05	-1,61	84,75	1,30
2004	83,25	0,24	85,17	0,50
2005	89,76	7,82	88,88	4,36
2006	89,79	0,03	90,93	2,31
2007	89,85	0,07	93,11	2,40
2008	100	11,30	100	7,40
2009	100,45	0,45	100,39	0,39
2010	101,4	0,95	101,76	1,36
2011	104,39	2,95	105,69	3,86
2012	104,86	0,45	108,19	2,37
2013	107,26	2,29	109,87	1,55
2014	106,27	-0,92	109,69	-0,16

Kaynak: BCEAO

Aşağıdaki grafikte, Nijer'e ait ve 1994-2014 dönemini kapsayan enflasyon oranları verilmiştir.

Grafik-4: Nijer'de 1994-2014 dönemine ait enflasyon oranları

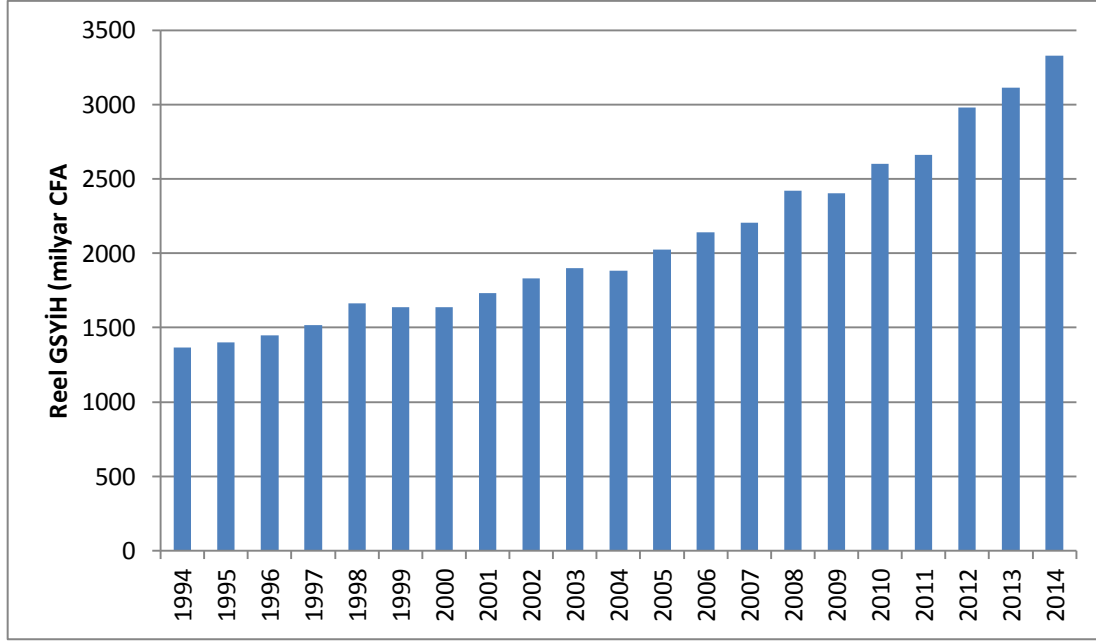


Kaynak : Word Bank - WDI

Grafik-4'te gösterildiği gibi, Nijer ekonomisi tarihindeki en yüksek enflasyon, 36,04 oranıyla, 1994 yılında yaşanmıştır. Bu durumun nedeni ise CFA Frangı'nın 11 Ocak 1994 tarihinde değer kaybetmesidir. CFA Frangının devalüasyonu, %50 oranında yapılmıştır. Bu devalüasyon UEMOA ekonomilerde finansal krizlere dönüşmüştür. Dolayısıyla Batı Afrika ülkelerindeki enflasyon oranları çok yüksek bir seviyeye artmıştır. Bu krizden sonra Nijer'de, siyasi istikrarsızlıkla beraber, fiyat istikrarsızlığı yaşanmıştır. Nijer'in finansal olarak etkilendiği diğer kriz ise 2008 Küresel Krizdir. 2008 dünya çapında yaşanan finansal kriz, az da olsa Nijer ekonomisini etkilemiştir. 2009 itibaren Nijer'de hafif fiyat artışları, başka bir deyişle çok düşük tek rakamlı enflasyon oranları söz konusudur.

Grafik-5'te Nijer'in 1994-2014 dönemine ait GSYİH verileri (2008 yılı baz alarak sabit fiyatlarıyla hesaplanmış ve milyar CFA Frangı olarak) gösterilmiştir. Söz konusu veriler BCEAO veri tabanından edinmiştir.

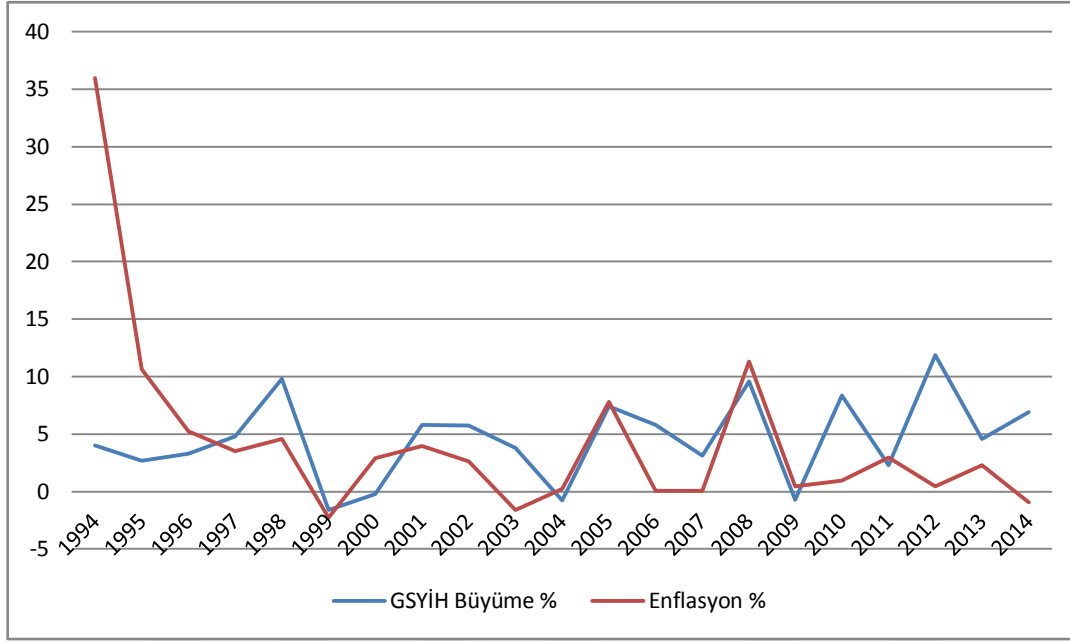
Grafik 5: Nijer'in 1994-2014 dönemine ait reel GSYİH büyüme verileri



Kaynak : BCEAO

Grafik-5'e göre 1994 krizinden sonra GSYH'nin değerleri neredeyse aynı seviyede (1364 ile 1635 milyar CFA frangı aralığında) kalmıştır. 1998 yılında 1665.5 milyar CFA değerinde olan GSYH, 1999 yılında yapılan askeri darbeden dolayı 2000'de 1635 milyara kadar düşmüştür. Ancak 2000 yılında yapılan seçimlerle birlikte GSYH düzenli bir şekilde artmaya başlamıştır. Bu durumu daha iyi anlamak için hem enflasyonu hem GSYİH büyüme oranlarını aynı grafiğe koyalım.

Grafik-6'da gördüğümüz gibi 1994 yılında Nijer'in yaşadığı en yüksek enflasyonun (%36) yanında %4'lük bir büyüme kaydedilmiştir. Bu grafikte 1994 krizin ekonomiye zarar verdiğini net bir şekilde görebiliyoruz. 1997'de enflasyonun %3,5'e kadar düşmesi ile birlikte ekonomik büyüme oranı yükselmeye başlamıştır.

Grafik 6: Nijer'in Enflasyon ve reel GSYİH büyüme oranları (1994-2014)

Kaynak: BCEAO, oranlar yazar tarafından hesaplanmıştır

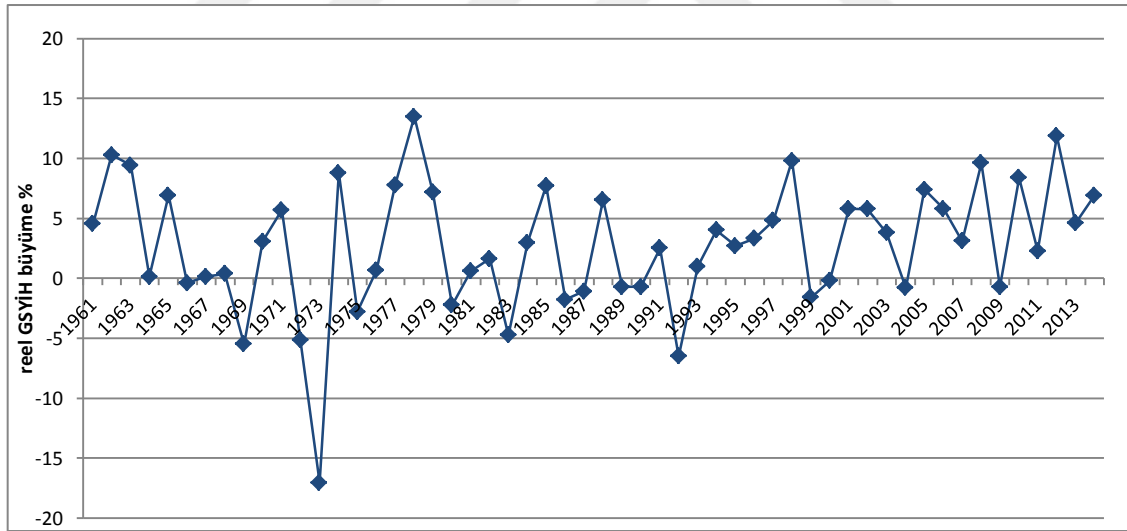
1999 yılında enflasyon yoktur; fakat bu yılda darbe yapan askeri hükümetin bir sene boyunca maaş ödemediğinden dolayı üretim azalmıştır. Böylece GSYH ve enflasyon sırasıyla $\%-1,6$ ve $\%-2,3$ oranlarıyla negatif bir değer almıştır. Bu dönemde mallar ucuz olsa da hane halkın elinde onu alacak para yoktur. Bu durum 2000 yılında, enflasyonun $\%2,9$ 'a çıkması ve büyümenin $\%-0,2$ oranında kalması ile sonuçlanmıştır. Seçimle iktidara gelen Mamadou Tandja hükümeti, uluslararası toplumun güvenini yeniden kazanarak 2001-2008 döneminde istikrarlı bir büyüme sağlamıştır. Ancak 2004'te, çekirge istilaları yüzünden Nijer ekonomisine en çok katkı sağlayan tarım sektöründe, üretim düşmüştür. Üretimin düşmesi (yani büyümenin düşmesi) ile birlikte, 2005 yılında enflasyon $\%7,8$ 'e çıkmıştır. Diğer yıllardan farklı olarak, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarda enflasyon ve ekonomik büyüme aynı yönde hareket etmektedir. Başka bir deyişle, enflasyon yükselirken büyüme yükselmekte, ters durumda ise ikisi beraber düşmektedirler. Ancak bu durum 2008 krizden sonra değişmiştir. Demokrasi döneminde, Nijer'in kaydettiği en yüksek ekonomik büyüme performansı,

yaklaşık %12 büyüme oranıyla 2012 yılında olmuştur (Institut National de la Statistique, 2016).

3.4. Nijer’de ekonomik büyümenin dinamikleri ve belirleyici faktörleri

Şimdi Nijer ekonomisinin büyümesinde katkıda bulunan sektörleri ve ekonomik büyümeyi ne kadar desteklediklerini inceleyelim. En çok 1994 ve 2008’li krizlerden etkilenen Nijer ekonomisi, hem 1994 hem de 2008 yılında çok büyük bir yavaşlama yaşamamıştır; ancak 2009’da negatif bir şekilde etkilenmiştir. 2015 yılında Nijer’in reel GSYİH’si yaklaşık olarak 7 milyar dolara kadar çıkmıştır (Institut National de la Statistique, 2016).

Grafik-7: Nijer’in 1961-2014 dönemine ait reel GSYİH büyüme verileri



Kaynak: BCEAO

Grafik-7’de Nijer’in 1961-2014 dönemine ait ekonomik büyüme oranları yüzdeler olarak verilmiştir. Grafik-7’e göre ekonominin canlandığı 3 nokta söz konusudur. Birincisi, 1978 yılında %13,5 büyüme oranı kaydedilmiştir. Ancak sonraki yılda bu oran %7,14, bir sonraki yılda yine %-2,23’e kadar inmiştir. İkincisi 1998 yılında ekonominin %9,8 olarak büyümesi ve 1999 yılında bu rakamın %-1,6’ya kadar düşmesidir.

Üçüncüsü ise 2012 yılında %11,85 oranlı büyümenin kaydedilmesidir. Bu durumlara yorum yapacak olursak, 1971 yılında üretilmeye başlanan uranyum, 1978'deki üretimi ikiye katlanarak ihraç edilmeye başlanması ve 1996 yılında uranyum üretim kontratının yenilenmesi, 2011'de ise petrol işletilmeye başlanması ve tarımın verimli olması, Nijer ekonomisinin büyümesine neden olmuşlardır. Nijer, 1973 ile 1982 yıllar arasında yaşadığı kuraklık nedeniyle, 1973 yılında %-17,06'lık, 1975'te %-2,8'lik, 1983 yılında ise %-4,75'lik ekonomik gerileme yaşamıştır. 2011 yılında petrol üretmeye başlayan Nijer, 2012 yılında %11.85'lik bir büyüme kaydetmiştir (Dossou-Yovo, 2007).

Daha önce söylediğim gibi Nijer ekonomisi tarıma dayalıdır. Dolayısıyla birincil sektörün ekonomiye en çok katkısı vardır. Grafik-7'ye göre, 1965 yılında Tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık ile oluşan birincil sektörün GSYH'deki payı %39 olurken, Sanayi, madencilik, enerji ve inşaat ile oluşan ikincil sektörünki %9 ve hizmet ile oluşan üçüncül sektörün GSYH'deki payı ise %52 olarak çıkmıştır. 1978 yılında birincil sektörün GSYH'deki payı %37,6, ikincil sektörünki %22,4 ve üçüncül sektörünki ise %40 olarak çıkmıştır. Gördüğümüz gibi sanayi, madencilik, enerji ve inşaat ile oluşan ikincil sektörün payı 1965'te %9'dan, 1978 yılında %22,4'e kadar artmıştır. 1998 yılında bu oranlar sırasıyla %42, %22 ve %36 olarak değişmiştir (Institut National de Statistique, 2014).

Aşağıdaki tabloda 2005-2014 dönem kapsamında ekonomik sektörlerin GSYİH'deki paylarını verilmiştir. Tabl-3'e göre tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık ile oluşan birincil sektörün payı 2005-2014 döneminde neredeyse sabit kalmıştır. Bu dönemde birincil sektör, ortalama olarak Nijer ekonomisinin %42'sini temsil etmektedir. Birincil sektörün aldığı en yüksek pay, 2008'de %49,8'dir. Bunun nedeni de 2008 krizi etkisinden dolayı ikincil ve üçüncül sektörlerdeki payların düşmesidir.

Tablo 3: 2005-2014 dönem kapsamında ekonomik sektörlerin GSYH'deki payları

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Birincil sektör %	45,0	46,2	46,9	49,8	45,6	48,6	46,5	46,5	44,5	45,6
Tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık	490,8	817,7	855,6	994,2	899,4	1041,4	1010,54	1161,2	1152,5	1255,75
İkincil sektörü %	13,4	12,1	11,6	10,9	12,4	12,3	12,8	16,7	18,0	16,8
Sanayi, madencilik, enerji, inşaat	146,54	214,8	211,16	218,7	244,03	264,34	278,3	416,2	465,54	464,41
Üçüncül sektör %	41,6	41,6	41,5	39,3	42,0	39,1	40,7	36,8	37,5	37,6
Hizmetler ve diğer faaliyetler	453,2	736,2	757,5	785,14	828,1	838,47	885,14	918,4	971	1036,7
Toplam GSYİH	1090,5	1768,7	1824,3	1998,0	1971,5	2144,2	2174,0	2495,8	2589,0	2756,9

Kaynak: INS

2015 yılında Birincil sektör, %41,3 pay ile 2014 yılına göre iyice düşmüştür. Bu düşüşün nedeni ise Boko Haram² tarafından Çad Gölünde gerçekleştirilen terör olayların artmasıdır. İkincil sektörünki paylar ise %11,6 ile %18 arasında değişiklik göstermektedir. Bu sektörde en çok katma değeri kazandıran faaliyet ise uranyum üretimidir. Nijer dünyada uranyum üreten 3. Ülkedir ve ikincil sektöre en çok katkı sağlayıcı bir üretim faaliyetidir. Sanayi, madencilik, enerji, inşaat ile oluşan ikincil sektör, ortalama olarak %13,7 oranda ekonomiyi temsil etmekte olup 2012 (%16,7), 2013 (%18) ve 2014 (%16,8) yılında daha yüksek paylar almıştır. Bunun nedeni de 2012 yılında petrolün çıkartılmaya başlanmasıdır. Hizmetler ve diğer faaliyetler ile oluşan üçüncül sektörün payı ise zaman gittikçe düşmekte olup 2009'da en yüksek payını almıştır. 2012 ile 2014 yılları arasında birincil ve ikincil sektörlerin payının artması ile birlikte, üçüncül sektörün payı ciddi bir şekilde düşmüştür. Bu sektör 2015'te %36,4'lük pay ile daha da düşmüştür (Institut National de la Statistique, 2016).

² Boko Haram 2002 yılından itibaren Nijerya'da şeriat getirmek için terör eylemlere başvuran bir örgüttür. 2009'dan beri binlerce insan katlederek dönemin en tehlikeli terör örgütü olarak ilan edilmiştir. Boko Haram Nijer, Nijerya, Çad ve Kamerun çevresinde bulunan Çad Gölünün etrafında terör eylemlerini sürdürmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM – ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN AMPİRİK ARAŞTIRMASI

Ekonomik büyüme ile çeşitli makroekonomik göstergeleri arasındaki ilişkiyi araştıran çok sayıda çalışma olmakla birlikte, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini araştıran çeşitli çalışmalar da mevcuttur. İkinci Dünya savaşından sonra, Dünya ekonomileri enflasyon sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu dönemden itibaren, enflasyon ile ilgili çok sayıda araştırma söz konusudur. Bu bölümde enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini araştıran çalışmaları ele alarak literatür taraması yapılacaktır. Ardından

4.1. Literatür Taraması

Bu çalışmanın Giriş kısmında açıkladığımız gibi, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini araştıran çok sayıda çalışma söz konusudur. Bu çalışmalarda enflasyonun ekonomik büyümeyi ne yönde etkilediğini tartışılmıştır. Genelde bir ekonomide enflasyon, bazı iktisatçılar tarafından zararlı, bazı iktisatçılar tarafından ise yararlı bir olay olarak görülmektedir. Enflasyon ve büyüme ilişkisini araştıran bazı çalışmalar enflasyonun büyümeyi negatif yönde etkilediğini vurgularken bazıları ise pozitif yönde etkilediğini ortaya koymaktadırlar. Ancak bazı çalışmalar, enflasyonun belirli bir eşik değerinin üstünde olmadığı takdirde, ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi olmadığını savunmuşlardır. Bu bölümde, ampirik çalışmaların sonuçları, enflasyon ile büyüme arasındaki ilişkinin negatif, pozitif ve belirli bir eşik değer göz önüne alınarak incelenmektedir. Ek olarak ta bazı seçilmiş Afrika ülkeleri üzerinde yapılan çalışmalar ele alınacaktır.

4.1.1. Enflasyonun Ekonomik Büyümeyi Negatif Yönde etkilediğini Açıklayan Çalışmalar

Fischer 1983 yılında, 53 ülke için 1961-1981 dönemi kapsamında yaptığı çalışmada enflasyonun ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği vurgulamıştır.

1993 yılında ise, “Role of macroeconomic factor in growth” başlıklı makalesinde, 93 ülke için enflasyon dâhil birçok makroekonomik değişkenlerin büyüme ile olan ilişkilerini araştırmıştır. 1961-1988 dönemi kapsamında yapılan bu çalışmanın sonucu, enflasyonun yatırımı ve verimlilik büyüme oranını azaltarak ekonomik büyümeyi negatif bir şekilde etkilediği kanalı göstermektedir. Bu çalışmanın yatay kesit analiz kısmında ilişkinin negatif ve anlamsız olduğunu tespit edilmiştir. Aynı çerçevede De Gregorio (1991), yüksek enflasyon geçmişi olan 12 Latin Amerika Ülkelerinin 1951-1985 dönemine ait verileri ele alarak, enflasyon ile uzun dönemli büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışma sonucunda, uzun vadede enflasyon ve ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişkiyi bulunmuştur.

Burdekin vd. (1994) ise sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyük bir örnekleme panel analizi yaparak enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde belirgin olumsuz etkisi olduğunu bulmuşlardır. Bu etkilerin büyüklüğü ise, gelişmekte olan ülkeler ve sanayileşmiş ülkeler olmak üzere iki gruba bakıldığında, sanayileşmiş ülkeler için daha büyüktür. Aynı çerçevede, Paul vd. (1997) 1960-1989 dönemi kapsamında ve 70 ülke için Granger yöntemi kullanarak benzer bir çalışma yapmışlardır. Enflasyon ile büyüme arasındaki ilişkinin ülkeler arasında homojen olmadığını vurgulamışlardır. İncelenen ülkelerin %40’ı hiç nedenselliğin olmadığını gösterirken, üçte biri (1/4) tek yönlü nedenselliği sergilediğini ve ülkelerin beşte biri çift yönlü nedenselliği gösterdiğini ileri sürmüşlerdir. Tek ya da çift yönlü nedenselliği en çok gösteren ülkeler, sanayileşmiş ülkelerdir.

Faria ve Carneiro (2001) devamlı, kalıcı ve yüksek enflasyonla karşı karşıya kalan bir ekonomi (Brezilya) bağlamında, enflasyon ve çıktı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu çerçevede, uzun dönemde enflasyonun reel çıktıyı etkilemediğini, ancak kısa dönemde enflasyondan çıktı üzerine negatif bir etkinin olduğunu bulmuşlardır. Bu sonuçlar, Sidrauski (1967)’nin “Uzun Vadede Paranın süper tarafsızlığı” başlıklı çalışmasını desteklemekte, ancak Fischer (1979) tarafından

gösterildiği gibi, tüketim ve gerçek para dengelerindeki ayrılabilir Fayda fonksiyonları için modelin kısa dönem etkileri üzerinde şüphe duymaktadırlar.

Berber & Artan (2004), 1987:1 - 2003:2 dönemi kapsamında Türkiye için Enflasyon ve Ekonomik Büyüme ilişkisini araştırmışlardır. Granger nedensellik testi ve en küçük kareler yöntemi ile yapılan analiz sonuçları, enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu ve enflasyon oranındaki %10'luk bir artışın ekonomik büyümeyi %1,9 oranında düşürdüğü tespit etmişlerdir.

Saaed (2007) 1985-2005 döneminde Kuveyt için yaptığı çalışmada da enflasyon ile ekonomik büyüme arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif bir ilişki bulmuştur. Yap (1996) "Filipin'de enflasyon ve ekonomik büyüme" konusu ile ilgili tartışmaya girmiştir. Enflasyona yönelik makroekonomik politikaların yetersiz olmaları nedeniyle, enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde zararlı bir etkisi olduğunu ileri sürmüştür.

4.1.2. Enflasyonun Ekonomik Büyüme Yönde Etkilediğini Açıklayan Çalışmalar

Lucas (1973), 18 ülke kapsamında ve 1951-1967 dönemine ait yıllık verileri ve EKK(En Küçük Kareler) yöntemi kullanarak reel çıktı ve enflasyon ilişkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda, ABD gibi fiyatların istikrarlı olduğu ülkelerde, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğunu, fakat Arjantin gibi fiyatların oynak olduğu ülkelerde ise enflasyon ile ekonomik büyüme arasında bu şekildeki bir ilişkinin çok nadir oluştuğunu vurgulamıştır. Aynı çerçevede, Grimes (1991), yirmi bir (21) sanayileşmiş ülkenin 1961-1987 dönemine ait yıllık verileri kullanarak, enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda, kısa dönemde iki değişken arasında pozitif ilişki bulunurken, uzun dönemde negatif ilişki bulunmuştur.

Christina (1996), ABD'de fiyatlar ile toplam çıktı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, 1884-1994 döneminde özellikle 1930'lu yılların başında enflasyondaki

yüzde 0.10 düzeyindeki bir artışın ekonomik büyümeyi yüzde bir oranında artırdığı ileri sürmüştür. Nell (2000) ise VAR yöntemi ve 1960-1999 dönemine ait verileri kullanarak Güney Afrika'da enflasyonun ekonomik büyüme için zararlı olup olmadığını araştırmıştır. Ampirik sonuçlar, enflasyonun çift haneli enflasyon bölgesinde ekonomik büyüme için zararlıyken, tek haneli enflasyon bölgesinde ise ekonomik büyüme için yararlı olduğunu önermiştir.

Mallik ve Chowdhury (2001) dört Güney Asya ülkeleri olan Bangladeş, Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka için yıllık verileri, ko-entegrasyon ve hatta düzeltme modelleri kullanarak enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu iki araştırmacı, incelenen tüm ülkeler için enflasyon ile ekonomik büyüme arasında uzun vadeli pozitif bir ilişkinin olduğunu ve bu iki değişkenler arasında anlamlı geri bildirimlerin var olduğunu bulmuşlardır. Elde edilen sonuçlara göre ılımlı enflasyon büyümeye yardımcı olur, ancak çok hızlı ekonomik büyüme, ekonomiyi enflasyon haline geri getirir.

Xiao (2009), yüksek lisans tezinde, 1978-2007 dönemi için Çin'de enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, koentegrasyon, hata düzeltme modeli, korelasyon matrisi ve Granger nedensellik testi kullanarak araştırmıştır. Ampirik sonuçlar, uzun dönemde enflasyon ile büyüme arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu göstermişlerdir. Umaru & Zubairu (2012) ise, 1970-2010 dönemi için Nijerya üzerinde yaptıkları çalışmada, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Ampirik sonuçlara göre GSYİH enflasyonun nedeni olup iki değişken arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi. Diğer bir sonuç ise enflasyonun, verimlilik ve çıktı seviyesi teşviki ve toplam faktör verimliliğinin gelişimi sayesinde, ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olmasıdır. Osuala vd. (2013) Nijerya üzerinde yaptığı benzeri çalışmasında aynı sonucu bulmuştu. Çalışmanın sonuçlarına göre, Nijerya'da enflasyon ve büyüme arasındaki pozitif ilişkinin yanı sıra, bu ilişkiye katkıda bulunan değişkenler arasında öncü değişken söz konusu değildir.

4.1.3. Enflasyonun Ekonomik Büyümeyle Belirli Bir Eşik Değer Çerçevesinde Etkilediğini Açıklayan Çalışmalar

Barro (2013), 1960–1990 dönemi için 100 ülke kapsamında yaptığı çalışmasında, yıllık enflasyon ve ekonomik büyüme ve yatırım verileri arasındaki ilişkiyi yatay kesit yöntemiyle tahmin etmiştir. Çalışma sonucunda, uzun dönemde yüksek enflasyonun ekonomik büyümeyi azaltacağını, dolayısıyla enflasyon oranındaki yüzde 10'luk bir artışın, ekonomik büyümeyi yüzde 0,3 ile 0,4 arasında bir değerde azaltacağını ve bu durumun 30 yıl devam etmesi durumunda ise ekonomik büyümede yüzde 6 ile yüzde 9 oranında bir azalmanın oluşacağını ileri sürmüştür.

Mubarik (2005) Pakistan üzerinde yaptığı çalışmada enflasyonun eşik seviyesini tahmin etmiştir. Çalışma sonucunda %9'luk enflasyon eşik seviyesini bulmuş ve bu seviyenin üstünde olan enflasyonun, ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Ancak tahmin edilen seviyenin altında kalan enflasyonun ekonomik büyüme için iletkendir.

Bruno & Easterly (1998), "Inflation crises and long-run growth" başlıklı makalesinde, büyüme ve enflasyonun uzun dönem ortalamaları arasında kesitsel bir korelasyonun olmadığını vurgulamıştır. Bu nedenle, sağduyulu yüksek enflasyon krizinin bu ampirik paradoksların çözülmesine yardımcı olacağını önermişlerdir. Ayrıca sağduyulu yüksek enflasyon krizi boyunca büyümenin hızla düştüğünü ve enflasyon düşüşünden hemen sonra iyileştiğini vurgulamışlardır.

Seleteng (2004), Lesotho üzerinde yaptığı çalışmada, enflasyonun %10'ün üstünde olduğunda, ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi olduğunu vurgulamıştır. Sweidan (2004) ise, 1970-2000 dönemi kapsamında, Ürdün için enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmak üzere bu soruyu sormuştur: "Ürdün'deki Enflasyon Ekonomik Büyümeyle Zarar verir mi?". Bu soruya yapısal kırılma noktası etkisinin %2'lik enflasyon seviyesinde meydana geldiğini ve bu seviyeden sonra söz

konusu etki negatife dönüştüğünü göstererek cevap vermiştir. Bu sonuç, para politikasının manevrası çok sınırlı olacağını açıklamaktadır.

Ahishakiye (2011), 1976-2009 dönemi kapsamında, Burundi’de enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Pesaran vd. (2001) eş-bütünleşme testi ve Toda Yamamoto (1995) yaklaşımı yardımıyla analiz etmiştir. Çalışma sonucunda, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında koentegrasyon ilişkisinin olmadığını, aynı anda büyümeden enflasyona doğru tek yönlü bir nedenselliğin olduğunu bulmuştur. Ek olarak yanlış ekonomik politikaların uygulanması, üretimi azalttığı için enflasyona da zarar verdiğini ve enflasyonu kontrol altına alınması ekonomik büyümenin zemini oluşturduğunu ileri sürmüştür.

4.1.4. Afrika ülkeleri üzerinde yapılan bazı örnek çalışmalar

Hodge (2002) de Güney Afrika üzerinde benzer bir çalışma yapmıştır. Ancak bu çalışmada 1950-2002 dönemine ait verileri kullanarak enflasyon ile büyüme arasındaki uzun ve kısa dönemli ilişkiyi ve bu ilişkinin yönü ve büyüklüğünü araştırmıştır. Güney Afrika’da, kesit çalışmalarının genel bulgusuna uygun olarak, orta ve uzun vadede, enflasyon ve ekonomik büyüme arasında anlamlı negatif bir ilişkinin olduğunu vurgulamıştır.

Ogbokor (2004), lojistik regresyon analizi ve 1991-2001 dönemine ait verileri kullanarak enflasyonun Namibya ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmıştır. Kontrol altına alınmaması halinde, enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu bulmuştur. Chimobi (2010) ise koentegrasyon, Granger nedensellik testleri ve 1970-2005 dönemine ait verileri kullanarak Nijerya’da enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucunda, enflasyon ile büyüme arasında eş-bütünleşme ilişkisi olmadığını, ancak ikinci ve dördüncü gecikmede, enflasyondan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin söz konusu olduğunu bulmuştur. Marbuah (2010), 1955-2009 dönemi kapsamında, Gana’da enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Ampirik sonuçlar,

yapısal ara vermemekle birlikte, enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde belirgin eşik bir etkisi olduğunu göstermişlerdir.

Kouame (2010) ise BAEPB (UEMOA) ülkelerinde enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Hansen (1999)'nin eşik değer modeli kullanarak, optimal enflasyon oranını %8 olarak tahmin etmiştir. Kouame, %3'lük enflasyonu hedefleyen UEMOA ülkelerindeki enflasyon oranı, optimal enflasyon seviyesinin üstünde olmadığı takdirde, ekonomik büyümeye zarar vermeyeceğini vurgulamıştır. Aynı çerçevede Motande ve Christian (2015), BEAC ülkeler kapsamında, enflasyonun ekonomik büyümeyi etkilediği eşik değer seviyesi olarak, optimal enflasyon oranını tahmin etmişler aynı anda Panel Düzgün İletim Regresyonu (PSTR) yöntemini kullanarak, enflasyonun hangi eşik değer seviyesinde büyümeyi etkilediğini değerlendirmişlerdir. Ampirik sonuçlar, optimal enflasyon oranının %4,28 olduğunu ve eşik değerinin altında, enflasyondaki %1'lik bir artışın büyümeyi 0,287 puanla arttırdığını, eşik değerinin üstünde ise enflasyondaki %1'lik bir artışın büyümeyi 0,257 puan olarak azalttığını vurgulamışlardır.

Kigume (2011) Kenya'nın 1963-2003 dönemi için enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisini araştırmıştır. Granger nedensellik testi sonuçları, bu iki değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını vurgulamışlardır. Ayrıca kısa dönemde, enflasyon ile büyüme arasında negatif bir ilişki bulunurken uzun dönemde bu ilişki pozitif olarak bulunmuştur. Kasidi ve Mwakemela (2013) ise 1990-2011 dönemine ait yıllık verileri kullanarak Tanzanya için enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ve enflasyon-büyüme ilişkisinin olmadığını araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre, enflasyon ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi vardır. Aynı sonuçlar, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında koentegrasyon ilişkisi olmadığını dolayısıyla uzun dönem ilişkisinin olmadığını ortaya koymuşlardır.

Bittencourt vd. (2014) Güney Afrika Kalkınma Topluluğu –SADC üyesi olan 15 Sahra altı Afrika ülkelerinde, 1980-2009 döneminde, ekonomik büyümenin

belirlenmesinde enflasyonun rolünü araştırmışlardır. Panel ve zaman serisi veri analizi kullanılarak yapılan çalışmanın sonuçları, SADC bölgesinde enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde zararlı (olumsuz) bir etkisi olduğunu, dolayısıyla bölgede ihtiyaç duyulan ekonomik faaliyetlerini azalttığını ileri sürmüşlerdir.

4.2. Ekonometrik Metodoloji

nceki bölümlerde enflasyon ve ekonomik büyümenin ne demek oldukları, aynı zamanda bu iki değişkenin Nijer'deki durum ve davranışları ile ilgili bilgi verilmiştir. Ancak bu bilgiler verirken Nijer'de enflasyonun ekonomik büyümeyi etkileyip etkilemediğini, etkiliyorsa nasıl ve ne yönde etkilediğini açıklanmamıştır. Böylece bu bölümde enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi zaman serisi analizi kullanarak araştıracadıız.

Zaman serileri, belli bir dönem içerisinde gözlenen ve kaydedilen istatistik verilerdir sayısal büyüklüklerle oluşan veriler haftalık, aylık, 3 aylık ya da yıllık olabilir. Zaman serilerin determinist (Serilerde sabit, trend ve mevsimsellik bileşenlerin bulunup bulunmaması) ve stokastik (değişkenlerin durağan olup olmadıkları) zellikleri vardır. Bu son zamanlarda iktisatta ya da diğer bilimsel araştırmalarda zaman serisi analizi yapılır. Zaman serileri analizinde genelde değişkenler arasındaki etkileşim, nedensellik ve eş-bütünleşme ilişkisi araştırılır (Köksal, 2003, s. 1-11; Sevüktekin & Nargeleçekenler, 2010, s. 443-445).

Bu araştırma yapmadan önce değişkenlerin (serilerin) durağan olması şarttır. Zaman serileri analizi klasik bir şekilde yapılması zor olduğu için bilgisayar üzerinde geliştirilen paket programları kullanacadıız. Bu alışmada Eviews paket programı yardımıyla, ADF testi kullanarak tanımlayacadıımız değişkenlerin durağan olup olmadıklarını, eş-bütünleşik olup olmadıklarını ve değişkenler arasında nedensellik ilişkisini araştıracadıız.

4.2.1. Durağanlık Testi (Birim Kök Testi)

Daha önce söylediğimiz gibi verilerimiz kullanmadan önce durağan olup olmadıklarına bakacağız. Durağanlık, zaman serisi verilerinin sabit bir ortalama etrafında dalgalandığı ve dalgalanmanın varyansının özellikle zaman boyunca sabit kaldığı şekilde ifade edilebilir. Durağanlık sınaması yapmak için kullanılabilecek bir takım testler vardır. Biz bu çalışmada birim kök testini kullanacağız.

Sahte regresyon ile çalışmamak amacıyla serilerimizde birim kökün olup olmadığını araştırmamız gerekmektedir. Zaman serileri analizinde bir takım birim kök testleri kullanılmaktadır. Örneğin: Dickey-Fuller(DF) birim kök testi, Artırılmış Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök testi, ADF-GLS testi, KPSS birim kök testi, Phillips-Perron Birim Kök testi ve Ng-Perron Birim kök testi. Biz bu çalışmada ADF birim kök testini kullanacağız.

Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen Augmented Dickey-Fuller (ADF) testi aşağıdaki hususlar üzerinden çalışmaktadır.

Aşağıdaki denklemde (4.4), Y_t değişkeninin bu dönemde aldığı değer geç dönemdeki değeri olan Y_{t-1} ile ilişkisi belirtilmiştir.

$$Y_t = PY_{t-1} + u_t \quad (4.4)$$

Yukarıdaki (4.4) denklemde, u_t stokastik bir hata terimidir. Bu model birinci dereceden otoregresif AR(1) modelidir. Bu regresyonda P katsayısı bire eşit çıkarsa, birim kök sorunu ortaya çıkmaktadır ve ilişkisi,

$$Y_t = Y_{t-1} + u_t \quad (4.5)$$

Şeklinde ifade edilir. Bu durum, bir önceki dönemde iktisadi değişkenin değerinin ve dolayısıyla o dönemde maruz kaldığı şokun olduğu gibi sistemde kalması anlamına gelmektedir. Bu durum, bütün bir dönem boyunca düşünüldüğünde, yukarıda ortaya

çıkan sonuç bütün dönemler için geçerli olduğundan, bu daha önceki dönemlerde ortaya çıkan şokların da değişkenin bu dönemdeki değerine etkisinin sürdüğünü ve dolayısıyla geçmişteki bütün şokların bir toplamından oluştuğu anlamına gelmektedir. Bu şokların kalıcı nitelikte olması, serinin durağan olmaması ve zaman içinde gösterdiği trendin stokastik olmasını göstermektedir. Eğer P katsayısı birden küçük çıkarsa, geçmiş dönemlerdeki şoklar belli bir dönem etkilerini sürdürseler bile, bu etki giderek azalacak ve kısa bir dönem sonra ortadan kalkacak demektir (Dikmen, 2012, s. 308-310; Gujarati, 1995, s. 718).

Yukarıdaki (4.4) denklemin sağ ve sol tarafından Y_{t-1} çıkarılarak,

$$\Delta Y_t = (P - 1)Y_{t-1} + u_t \quad (4.6)$$

denklemini elde edilir. Burada, $\Delta Y_t = Y_t - Y_{t-1}$ söz konusu değer birinci farkı alındığını gösterilmiştir. Ayrıca (P-1) değeri de δ olarak ifade edilirse ilişki aşağıdaki denklemde (4.7) gösterildiği gibi olur.

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + u_t \quad (4.7)$$

P=0 olursa, $\delta = 0$ olur. $\delta = 0$ olduğunda ise

$$\Delta Y_t = (Y_t - Y_{t-1}) = u_t \quad (4.8)$$

elde edilir ve dolayısıyla (birinci fark) durağan olur. Böylece farkı alınmamış bir serinin birinci farkı alındıktan sonra seri durağan hale geliyorsa orijin seriyeye birinci dereceden entegre olmuş seri denilmekte ve I(1) olarak ifade edilmektedir. Eğer seriyi durağan yapmak için iki defa fark almak gerekirse I(2) ve d defa fark almak gerekirse I(d) olarak yazılmaktadır. Dolayısıyla bir serinin durağan olup olmadığını araştırmak için (4.4) nolu denkleme göre $H_0: P = 1$ ve (4.7) nolu denkleme göre ise $H_0: \delta = 0$ olan hipotezleri kullanmak gerek. Ancak P=1 sıfır hipotezi ile geleneksel yolla hesaplanan t değeri, büyük örneklerde bile Student-t dağılımına uymamaktadır. Bu nedenle, Dickey ve Fuller tarafından τ (tau) istatistiği geliştirilmiş ve Monte Carlo

benzetimleriyle de çizelgeleştirilmiştir. Tau sınaması aynı zamanda Dickey-Fuller sınaması olarak da tanımlanmakla beraber eğer $P=1$ sıfır hipotezi reddedilirse (yani zaman serisi durağan ise), alışıldık (Student) t sınamasının kullanılması gerekiyor demektir (Dikmen, 2012, s. 310; Gujarati, 1995, s. 719-720).

Eğer τ istatistiğinin mutlak değeri çeşitli anlamlılık düzeylerine göre bulunan MacKinnon kritik değerlerin mutlak değerinden küçükse serinin durağan olmadığı, büyükse serinin durağan olduğu ortaya çıkar. Kuramsal ve uygulama nedenleriyle Dickey-Fuller testi şu regresyonlara uygulanmaktadır;

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + u_t \quad (4.9) \text{ \textit{şeklindeki sabit terimsiz ve trendsiz,}}$$

$$\Delta Y_t = b_0 + \delta Y_{t-1} + u_t \quad (4.10) \text{ \textit{şeklindeki sabit terimli ve trendsiz ile,}}$$

$$\Delta Y_t = b_0 + b_1 t + \delta Y_{t-1} + u_t \quad (4.11) \text{ \textit{Sabit terimli ve trendli regresyonlar}}$$

bulunarak τ veya DF istatistikleri ile MacKinnon kritik değerleri elde edilmektedir.

Eğer u_t hata terimi ardışık bağımlı (otokorelasyonlu) ise, (4.12) no.lu denklem,

$$\Delta Y_t = b_0 + b_1 t + \delta Y_{t-1} + \alpha_i \sum_{i=1}^m \Delta Y_{t-i} + u_t \quad (4.12) \text{ \textit{şeklinde düzenlenir.}}$$

Gecikmeli fark denklemlerinin sayısı, genellikle ampirik olarak belirlenmekle birlikte buradaki ana düşünce yukarıdaki regresyon modeli (4.12) hata teriminin ardışık bağımsız olmasını sağlayacak kadar terimi modele dahil etmektir. Burada da sıfır hipotezi $P=1$ ya da $\delta = 0$ 'dır. Buna göre, (4.12) no.lu denklem biçimindeki modellere Dickey-Fuller sınaması uygulanırsa, bu sınamaya Genişletilmiş Dickey-Fuller (Augmented Dickey-Fuller, ADF) testi denilmektedir. Genişletilmiş Dickey-Fuller testi ile Dickey-Fuller testi aynı dağılım özelliklerini taşıdıklarından eşik değerleri de aynı olmaktadır (Tarı, 2011, s. 389-390).

Bu çalışmada, ADF testi yaparken değişkenlerin hangi gecikmelerinin regresyon denkleminde yer alacağına karar verirken, Akaike (AIC) ve Schwartz (BIC) bilgi kriterlerinden faydalanmıştır.

4.2.2. Ko-entegrasyon Testi (Eş-bütünleşme Analizi)

Durağan olmayan serilerde durağanlığı sağlamak için, serilerin birinci, ikinci, üçüncü, vb. farkları alınmaktadır. Ancak farklarının alınması, sadece değişkenin geçmiş dönemlerde maruz kaldığı kalıcı şokların etkisini yok etmekte kalmayıp, aynı zamanda dönemler arasında, bu şoklar dışında var olabilecek, uzun dönemli ilişkilerin de ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, bu şekilde durağanlaştırılmış seriler arasında bulunacak regresyon ise, uzun döneme ait tüm bilginin de yok edilmesi nedeniyle, bir uzun dönem denge ilişkisi vermeyecektir. Eş-bütünleşme (Koentegrasyon) yaklaşımı, iktisadi değişkenlere ait seriler durağan olmaması halinde, fark alma işlemi ile durağanlaştırılan serinin değişkenleri etkileyen dışsal şoklara rağmen, değişkenler arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin olabileceğini ifade eder (Dikmen, 2012, s. 321).

Literatürde çeşitli koentegrasyon test ve yöntemleri vardır. Örneğin, tek denklemlili modele veya denklemler sistemine dayanan testler vardır. Tek denkleme dayalı koentegrasyon analizi Engle-Granger tarafından geliştirilmiş daha sonra da Johansen tarafından çoklu koentegre vektörleri tahmin etmek amacı ile en çok benzerlik yöntemine dayanan bir yöntem geliştirilmiştir (Göktaş, 2005).

Johansen yöntemi, aşağıda gösterilen VAR(p) ifade edilir.

$$Y_t = A_1 Y_{t-1} + A_2 Y_{t-2} + \dots + A_p Y_{t-p} + u_t \quad (4.13)$$

(4.14) nolu model aşağıdaki gibi tahmin edilir ve modelin hata terimleri, D'ler elde edilir.

$$Y_t = A_1 \Delta Y_{t-1} + A_2 \Delta Y_{t-2} + \dots + A_{p-1} \Delta Y_{t-p+1} + D_t \quad (4.14)$$

Aşağıda yer alan (4.15) nolu model tahmin edilir ve modelin hata terimleri, L_t 'ler elde edilir.

$$Y_{t-p} = A_1 \Delta Y_{t-1} + \dots + A_{p-1} \Delta Y_{t-p+1} + L_t \quad (4.15)$$

Bundan sonra D ile L arasındaki kanonikal korelasyonların kareleri (ρ) olarak hesaplanır. İz istatistiği ise

$$\text{İZ İSTATİSTİĞİ} = -N \sum_{i=r+1}^n \ln(1 - \rho_t) \quad (4.16)$$

$i = (r+1), (r+2), \dots, n$ ve $r=0, 1, 2$) formül ile hesaplanmaktadır. Maksimum Özdeğer İstatistiği (MÖİ) aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$\text{MÖİ} = -N \ln(1 - \rho_{r+1}) \quad (4.17)$$

Yukarıda yer alan iki denklemde (4.16 ve 4.17) N , gözlem sayısını, ρ ise daha yukarıda hesaplanan D ile L arasındaki kanonikal korelasyonların karelerini ifade eder. (4.17) nolu denklemde hesaplanan MÖİ aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere hipotezler kurulmuştur.

Tablo 1: Johansen koentegrasyon testinde iz ve Maksimum Özdeğer İstatistiklerinin hipotezleri

İz istatistiği		MÖİ	
$H_0:$	$H_a:$	$H_0:$	$H_a:$
$r = 0$	$r \geq 1$	$r = 0$	$r = 1$
$r \leq 1$	$r \geq 2$	$r \leq 1$	$r = 2$
$r \leq 2$	$r \geq 3$	$r \leq 2$	$r = 3$

Johansen ve Juselius (1990) tarafından verilen İz istatistiği ve Maksimum Özdeğer İstatistiği hesaplandığında, sonuçlar tablo kritik değerleri ile karşılaştırılır. Testler sonucunda, istatistiksel olarak ko-entegre vektör ya da vektörlerin anlamlı olduklarını gösteriliyorsa seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu kabul edilir. Hatırlamamız gerekiyor ki Johansen eş-bütünleşme testi yapmadan önce serilerin aynı dereceden durağan olduğundan emin olmak gerekiyor (Tarı, 2011, s. 416-429).

4.2.3. Nedensellik testi (Granger)

Regresyon analizi yaparken değişkenler arasında araştırılan bağımlılık ilişkileri, mutlaka bir nedensellik ilişkisi ifade etmez. Başka bir değişle, mutlaka bağımsız değişken X'in sebep ve bağımlı değişken Y'nin sonuç olduğu anlamına gelmez. Regresyon analizinde değişkenler arası bağımlılık ilişkisi araştırılırken, bağımlı ve bağımsız değişken ayrımı ile baştan ilişkilerin yönü hakkında bir ön koşul bulunmaktadır. Fakat nedensellik analizinde böyle bir ön koşul olmayıp ilişkilerin yönü araştırılır. Zaman serileri arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılırken en sık kullanılan yöntem, Granger (1969) tarafından geliştirilen Granger nedensellik testidir. Aynı çerçevede biz de bu çalışmada Granger nedensellik testini kullanacağız.

Granger testi için aşağıdaki ilişkilerini (4.18 ve 4.19) ele alalım.

$$Y_t = a_0 + \sum_{i=1}^m a_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^m b_i X_{t-i} + u_i \quad (4.18)$$

$$X_t = b_0 + \sum_{i=1}^m b_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^m a_i Y_{t-i} + u_i \quad (4.19)$$

Yukarıdaki iki denklemler için her eşitlik ayrı ayrı yapılır. Böylece, Granger nedensellik testi her iki eşitliğe göre 6 adımla oluşan yapılışı aşağıda verilmiştir.

1. Aşama: Hipotezlerin kurulması

Granger nedensellik analizinde, test edilen hipotez $\sum_{i=1}^m b_i = 0$ olup, X_{t-1}, \dots, X_{t-m} gecikmeli değişkenlerinin ilişkide yeri olmadığı ve dolayısıyla X'den Y'ye

nedensellik olmadığı (X, Y'nin Granger nedeni değildir) anlamına gelir. Bunun alternatifi ise, $\sum_{i=1}^m b_i \neq 0$ olup, X'den Y'ye nedensellik olduğunu gösterir.

2. *Aşama: Kısıtlamalı ilişkideki hata terimleri kareleri toplamının bulunması*

$\sum_{i=1}^m b_i Y_{t-i}$ terimi dışarıda bırakıp geride kalan,

$$Y_t = a_0 + \sum_{i=1}^m a_i Y_{t-i} + u_i \quad (4.20)$$

İlişkisi tahmin ederek, bu kısıtlamalı ilişkinin hata terimlerinin kareleri toplamı $\sum_{t=1}^n e_t^2$ bulabiliriz. Bu ifadenin İngilizce kısaltmalarla RSS_R olarak ifade edebiliriz.

3. *Aşama: Kısıtlamasız ilişkideki hata terimleri kareleri toplamının bulunması*

4.18 nolu denklemde verilen $(Y_t = a_0 + \sum_{i=1}^m a_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^m b_i X_{t-i} + u_i)$ şeklindeki kısıtlamasız ilişki tahmin edilerek, bunun da hata terimlerinin kareleri toplamı $\sum_{t=1}^n e_t^2$ bulunur. Bunun İngilizce kısaltmalarla ifadesi ise RSS_{UR} şeklinde gösterilir.

4. *Aşama: Test istatistiğinin hesaplanması,*

Hipotezin testinde aşağıdaki F istatistik değeri hesaplanır:

$$F = \frac{(RSS_R - RSS_{UR})/m}{RSS_{UR}/(n-k)} \quad (4.21)$$

Bu formüldeki, RSS_R : kısıtlamalı ilişkilerdeki hata terimlerinin kareleri toplamını, RSS_{UR} : kısıtlamasız ilişkideki hata terimlerinin kareleri toplamını, m: dışarıda bırakılan gecikmeli değişken sayısını, n: örnek hacmi ve k: kısıtlamasız regresyon modeldeki tahmin edilen parametre sayısını göstermektedir.

5. *Aşama: Tablo değerinin bulunması*

F tablosundan F_{α} (m, n-k) değeri bulunabilir.

6. Aşama: Karşılaştırma ve karar verme aşaması

Hesaplanan F değeri m ve (n-k) serbestlik derecesinde, anlamlılık düzeyindeki tablo değerinde küçükse, X'den Y'ye doğru nedensellik olmadığı hipotezi kabul edilir; büyük ise hipotez reddedilerek, X'den Y'ye nedensellik vardır şeklindeki alternatif hipotez kabul edilir. Bütün bu işlemlerin aynısı Y'den X'e doğru bir nedensellik ilişkisi olup olmadığını araştırmak için, ikinci eşitlik üzerinde de uygulanır (Tarı, 2011, s. 437-443).

Seçtiğimiz regresyon denkleminin uygun olup olmadığını ve uygun gecikme sayısını belirlemek için Akaike Bilgi Kriterinden (AIC) kullanabiliriz. AIC değer modeldeki tahmin edilen katsayılar ile modele ait artıkların kareleri toplamına bağlı olarak değişir. Gecikme sayılarının belirlendiği durumlarda, Akaike değeri en küçük olan model uygun model olarak seçilir. Ekonometrik bir modelde Akaike değeri,

$$AIC = \ln[\sum e_i^2 / n] + \frac{2k}{n} \quad (4.22)$$

şeklinde hesaplanır. Burada, k: gecikmeli modeldeki parametre sayısı ve n: gözlem sayısını göstermektedir.

VAR modelinden bulunan nedensellik uzun dönem nedensellik olarak yorumlanmaktadır. Eğer VECM modelinden nedensellik incelersek bu kısa dönemli nedensellik olarak yorumlanmaktadır.

4.3. Veri Tanımlaması

Bu çalışmada kullanılan orijinal veriler, 1971-2014 dönemine ait yıllık reel GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) ve 2008=100 bazlı TÜFE (Tüketici Fiyatları Endeksi) serileridir. Reel GSYİH ekonomik büyümeyi temsil ederken TÜFE enflasyonu temsil etmektedir. Bu veriler, Batı Afrika Devletleri Merkez Bankası-BCEAO'nun

internet sitesindeki veri dağıtım sisteminden, Batı Afrika CFA frangı cinsinden temin edilmiştir. 2008 sabit fiyatlarıyla hesaplanan reel GSYİH ve 2008=100 bazlı TÜFE değişkenlerin logaritmaları alınarak LGSYİH ve LTÜFE olarak dönüştürülmüştür.

Aşağıdaki tabloda değişkenlere ait temel istatistiki göstergeler yer almaktadır.

Tablo 2: Temel İstatistiki Göstergeler

	GSYİH	TÜFE
Ortalama	1626.580	62.38705
Medyan	1370.108	56.57500
Maksimum	3329.960	107.2600
Minimum	901.7680	14.31000
Standart sapma	608.7184	28.06617
Çarpıklık	1.221977	-0.036464
Kurtosis	3.654787	1.904290
Jarque-Bera	11.73638	2.210814
Olasılık	0.002828	0.331076
Toplam	71569.51	2745.030
Kare sapmaların toplamı	15933138	33871.53
Gözlem sayısı	44	44

4.4. Ekonometrik Sonuçlar

4.4.1. ADF Birim kök testi sonuçları

Birim kök testi için, öncelikle ADF regresyon eşitliğinde bağımlı değişkenlere ait gecikme yapısının belirlenmesi gerekmektedir. Gecikme uzunluğunun belirlenmesi için serilerin maksimum altı gecikmeli değerleri ile oluşturulan ADF regresyon

eşitliklerinden elde edilen Akaiki Bilgi Kriteri (AIC) değerleri tespit edilmiştir. İlk testimiz “level” düzeyinde hem sabitli (kesmeli) hem de sabitli ve trendli olarak yapılmıştır. Burada H_0 hipotezi: “Birim kök vardır” şeklindedir. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki Tablo-6’da gösterilmektedir.

Tablo 3: ADF Düzey seviyesindeki test sonuçları

Değişkenler	Gecikme Sayısı*	Değişken durumu	ADF Değerleri	McKinnon Kritik Değer			Karar
				%1	%5	%10	
LGSYİH	2	Sabitli	1,53	-3,60	-2,935	-2,60	Kabul
		Sabitli ve trendli	0,040	-4,20	-3,52	-3,19	
LTÜFE	1	Sabitli	-2,53	-3,60	-2,93	-2,60	Kabul
	4	Sabitli ve trendli	-4,34	-4,21	-3,53	-3,20	

* Değişkenler düzeyinde, AIC değerinin en düşük olduğu (yani en uygun) gecikme sayısı

Tablo-6’ya göre, LGSYİH değişkeni için, hem sabitli (intercept) hem de sabitli ve trendli olarak, %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde birim kök içermektedir. Fakat LTÜFE için sabitli ve trendli test yapıldığında durum değişiyor. Yani birim kökün içermediğini gösteriliyor. Daha kesin bir sonuç elde etmek istediğimiz genel olarak, LTÜFE ve LGSYİH değişkenleri için %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde birim kökün içerdiği sonucuna vardık. Bu nedenle ADF testi, LGSYİH ve LTUFE değişkenlerinin birinci farkını alarak yeniden yapmamız gerekmekte ve elde edilen sonuçlar aşağıdaki tablo-7’de gösterilmektedir.

Tablo 4: Birinci farkta ADF test sonuçları

Değişkenler	Gecikme Sayısı*	Değişken durumu	ADF Değerleri	McKinnon Kritik Değer			Karar
				%1	%5	%10	
D(LGSYİH)	0	Sabitli	-6,05	-3,60	-2,93	-2,60	Red**
	1	Sabitli ve trendli	-6,18	-4,20	-3,52	-3,19	
D(LTÜFE)	0	Sabitli	-4,11	-3,60	-2,93	-2,60	Red**
	0	Sabitli ve trendli	-4,49	-4,19	-3,52	-3,19	

* Değişkenler düzeyinde, AIC değerinin en düşük olduğu (yani en uygun) gecikme sayısı

** %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde birim kök içermemektedir.

Tablo-7'ye göre, birinci fark alındığında, LGSYİH ve LTUFE değişkenleri için %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde birim kök içermemektedir. Başka bir ifadeyle iki değişken, birinci dereceden durağandır.

4.4.2. Eş-Bütünleşme (Koentegrasyon) Analizi sonuçları

Tablo-8'de Johansen koentegrasyon test sonuçları verilmiştir. Burada öz hipotez, H_0 : "Eş-bütünleşme ilişkisi yoktur" şeklindedir. Verilen sonuçlara göre, uzun dönemde Johansen koentegrasyon testi, İz (Trace) ve En Yüksek Özdeğer (Maximum Eigenvalue) istatistiklerine göre bir koentegrasyon vektörüne sahiptir.

Tablo 5: Johansen koentegrasyon test sonuçları

<i>Kısıtlanmamış Eşbütünleşme Rank Testi (İz)</i>				
Hypothesized No. of CE(s)	Eigen Değeri	İz istatistik	%5 Kritik Değer	Prob.**
<i>None</i>	0.302220	15.17072	15.49471	0.0559
<i>At most 1</i>	0.001355	0.056966	3.841466	0.8113
İz testi 0.05 düzeyinde hiçbir koentegrasyonun olmadığını göstermiştir.				
* 0.05 düzeyinde H_0 hipotezinin reddedildiğini gösterir				
**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değeri				
<i>Kısıtlanmamış Eşbütünleşme Rank Testi (Maksimum Özdeğer)</i>				
Hypothesized No. of CE(s)	Eigen Değeri	Max-Eigen İstatistiği	%5 Kritik Değer	Prob.**
<i>None *</i>	0.302220	15.11376	14.26460	0.0366
<i>At most 1</i>	0.001355	0.056966	3.841466	0.8113
Max-eigenvalue testi 0.05 düzeyinde 1 koentegrasyonun kurulabileceğini göstermektedir.				
* 0.05 düzeyinde H_0 hipotezinin reddedildiğini gösterir				
**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değeri				

Yukarıdaki tabloda bulduğumuz koentegrasyon vektörünün denklemini tahmin edip oluşturalım. Söz konusu denklem Tablo-9'da verilmiştir.

Tablo 6: Koentegrasyon denklemi

Bağımsız değişken	Katsayı	Std. Error	t-statistic
LGSYH	-1,9104	0,35716	-5,348853
C	0,355209		
LGSYH = 0,355 - 1,9104LTUFE			
Hata Düzeltme (∂z_{t-1})	-0,0347	0,013	-2,764

Koentegrasyon denklemi sonuçlarına göre enflasyonun %1 anlam düzeyinde katsayısı istatistiksel olarak anlamlı olup, enflasyonu, uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde ters yönde etkisi söz konusudur. Bu durumda, Enflasyondaki %1'lik bir artış, GSYH'nin % 1,91 oranında azalmasına yol açmakta, dolayısıyla ekonomik büyümeyi negatif bir şekilde etkilemektedir. Diğer yandan, değişkenler arasındaki kısa dönem dengesizliklerinin uzun dönemde ortadan kalktığını gösteren, hata düzeltme değişkeni ∂z_{t-1} katsayısı da %1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olup değişkenler arasında uzun dönem denge ilişkisi sağlanmaktadır.

4.4.3. Nedensellik testi sonuçları

Aşağıdaki tabloda, Nijer'de enflasyon ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin araştırma sonuçları verilmiştir.

Tablo 7: Granger nedensellik testi sonuçları

H ₀ Hipotezi	Obs	F-Statistic	Prob.	Sonuç
LTUFE, LGSYIH'nin Granger Nedeni değildir*		4.63444	0.0374	RED
LGSYIH, LTUFE' nin Granger Nedeni değildir	43	0.03065	0.8619	KABUL

*%5 anlamlılık düzeyde nedensellik ilişkisi vardır.

Tablo-10'a göre enflasyondan ekonomik büyüme doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisi vardır. Nedensellik analizinde, 1971 – 2014 yılları arasında TÜFE'den GSYİH'ye doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisinin olduğu %5 anlamlılık düzeyinde görülmektedir.



SONUÇ

İkinci Dünya savaşından bu yana, enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların çoğu enflasyonun belli bir seviyeden sonra ekonomiyi negatif etkilediğini vurgularken bazıları ise ekonomi için olumlu bir değişken olduğunu düşünmektedirler. Bu çerçevede, 1971-2014 dönemine ait yıllık verileri kullanarak, Nijer için enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi zaman serileri analizi yöntemiyle araştırılmıştır. Bu ilişkiyi araştırmadan önce enflasyon ve ekonomik büyüme kavramları ile ilgili bilgi verilmiştir, ardından Nijer’de enflasyon ve ekonomik büyümenin durum ve davranışları tartışılarak yorumlanmıştır. UEMOA üyesi olan Nijer devletinin uyguladığı para politikası BCEAO’nun çizdiği genel para politikasına bağlı olup yapısal olarak sıkıntılıdır. Çünkü UEMOA politikası çerçevesinde, 1994 yılında Batı Afrika CFA frangını değer kaybettirilmesi üzerinde Nijer, %36 oranıyla en yüksek enflasyonu yaşayarak finansal kriz içinde bulunmuştur. Buna rağmen Nijer hiç aşırı enflasyon yaşamamıştır. Aslında yaşadığı en yüksek enflasyon %36 oranı geçmemiştir. Nijer ekonomisi tarihinde, siyasi istikrarsızlığın meydana getirdiği sorunlar yüzünden çok aşırı negatif büyüme (ekonomik gerileme) kaydedilmiştir. Bu ekonomik gerilemeler, gerek finansal krizler olsun, gerek yapısal sorunlar olsun siyasi ve iktisadi olarak yanlış uygulanan politikalardan dolayı meydana gelmiştir.

Zaman serisi analizine geçmeden önce enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki konusunda literatür taraması yapılmıştır. Teorik olarak bu konuda, iktisatçılar aynı görüş paylaşmamışlardır. Kimisi enflasyon ekonomi için olumlu bir şey olmadığını, kimisi olumlu bir olduğu kimisi ise enflasyonun ekonomi için olumlu ya da olumsuz olduğunu söylemek mümkün olmadığını savunmaktadır. Yapılan ampirik çalışmaların çoğu enflasyonun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini vurgulamışlardır. Ancak diğer çalışmalar enflasyonun belli bir eşik düzeyde ekonomiyi olumsuz etkilediği ileri sürmüşlerdir.

1971-2014 dönemi kapsamında yapılan zaman serileri analizinde, ADF birim kök testi, eş-bütünleşme testi ve Granger nedensellik testi yapılmıştır. ADF testi sonucunda değişkenlerin düzeyde durağan olmadıkları, birinci farkları alındığında durağan hale geldikleri bulunmuştur. Johansen ko-entegrasyon testi sonuçlarına göre, uzun dönemde, İz (Trace) ve en Yüksek Özdeğer (Maximum Eigenvalue) istatistiklerine bakıldığında bir ko-entegrasyon vektörünün kurulabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuca göre, uzun dönemde enflasyondaki %1'lik bir artış, GSYH'nin % 1,91 oranında azalmasına yol açmakta, dolayısıyla ekonomik büyümeyi negatif bir şekilde etkilemektedir. Yani enflasyon ile ekonomik büyüme arasında uzun dönem negatif bir ilişki söz konusudur. Nedensellik analizinde, enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisinin olduğu vurgulanmıştır. Zaman serileri analizi kapsamında elde edilen bu sonuçları tartışacak olursak, Nijer'in yaşadığı siyasi ve iktisadi istikrarsızlığı yüzünden enflasyon ile ekonomik büyüme arasından uzun dönemde negatif bir ilişki söz konusu olduğu söylenebilir. Burada enflasyon ekonomik büyümeyi negatif etkiliyorsa da, çok fazla zarar vermediğini görülmüştür. Bu durum, ülkenin uyguladığı para politikasına bağlı olduğunu düşünülebilir. Dolayısıyla Nijer'in, BCEAO'dan bağımsız olarak, kendi para politikasını ve gerekirse kendi Merkez bankasını kurması gerektiği önerilmiştir.

KAYNAKÇA

- AFRISTAT. (2007). *Atelier de validation de la méthodologie de l'indice harmonisé des prix à la consommation dans les États membres de l'UEMOA*. Çalıştay Özeti, Bamako.
- Ahishakiye, H. (2011). L'inflation et la croissance économique au Burundi. *IDEC, III(8)*, 1-12.
- Akdiş, M. (2011). *Para Teorisi v Politikası*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Ay, A. (2007). Tarihsel Süreç İçerisinde Türkiye'de Büyüme. A. Ay içinde, *Türkiye Ekonomisi: Makroekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (s. 3-53). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Banque Centrale des Etats de l'Afrique de l'Ouest (BCEAO). (2015, 09 18). *Données Economiques et Financières*. Récupéré sur Site Web de BCEAO: <http://edenpub.bceao.int/>
- Barro, R. J. (2013). Inflation and economic growth. *Annals of Economics and Finance, Society for AEF, 14(1)*, 121-144.
- Barro, R., & Sala-I-Martin, X. (1995). *Economic Growth*. Singapore: McGraw-Hill.
- Berber, M., & Artan, S. (2004). *Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*. Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu.
- Bocutoğlu, E. (2014). *Makro İktisat: Teoriler ve Politikalar*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Bocutoğlu, E., & Berber, M. (2013). *Genel İktisada Giriş* (3 b.). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

- Bruno, M., & Easterly, W. (1998). Inflation crises and long-run growth. *Journal of Monetary Economics*, 41(1), 3-26.
- Burdekin, R. C., Goodwin, T., Salamun, S., & Willett, T. D. (1994). The effects of inflation on economic growth in industrial and developing countries: is there a difference? *Applied Economics Letters*, 1, 175-177.
- Chimobi, O. P. (2010). Inflation and Economic Growth in Nigeria. *Journal of Sustainable Development*, II(3), 8-10.
- Christina, D. R. (1996). Inflation and The Growth Rate of Output. *National Bureau of Economic Research*, 5575.
- De Gregorio, J. (1991). The Effects of Inflation on Economic Growth: Lessons from Latin America. *IMF Working Paper*, WP/91/95, 1-15.
- Dikmen, N. (2012). *Ekonometri Temel Kavramalar ve Uygulamalar* (2 b.). Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım.
- Dossou-Yovo, J.-B. (2007, Ağustos 16). Le deuxième boom de l'uranium. Niamey, Nijer: Libération Niger.
- Enç, E. (1993). Enflasyon: Tanımı, Ölçümü ve Sorumluları. *Ekonomik Yaklaşım*, 4(8).
- Erdoğan, Z. (2013). Enflasyon ve Fiyat Endeksleri. M. Afşar içinde, *Ekonomik Analiz* (s. 74-75). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Erdoğan, Z. (2013). İktisadi Büyüme Kavramı. G. Günsoy, & Z. Erdoğan içinde, *İktisadi Büyüme* (1 b., s. 2-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Eren, E. (2006). *Makro İktisat* (4 b.). İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Ertek, T. (2006). *Makroekonomiye Giriş (Basından Örneklerle)*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

- FARIA, J. R., & CARNEIRO, F. G. (2001, Mayıs). Does High Inflation Affect Growth In The Long And Short Run? *Journal of Applied Economics*, IV(1), 89-105.
- Fischer, S. (1979). Corporate Supply of Index Bonds. *NATIONAL BUREAU OF ECONOMIC RESEARCH, Working Paper* (331), 223-246.
- Fischer, S. (1983). Inflation and Growth. *Cuadernos de Economia*, 20(61), 267-278.
- Fischer, S. (1993). The Role of Macroeconomic Factors in Growth. *Journal of Monetary Economics*(32), 485-512.
- Friedman, I. S. (1975). *Inflation a World-Wide Disaster*. Garden City, New York, U.S.A: Anchor Press.
- Gordon, R. J. (2000). *Macroeconomics* (8 ed.). California: Addison Wesley Longman.
- Göktaş, Ö. (2005). *Teorik ve Uygulamalı Zaman Serileri Analizi* (1 b.). İstanbul: Beşir Kitabevi.
- Grimes, A. (1991). The effects of Inflation on Growth: Some International Evidence. *Weltwirtschaftliches Archive*, 127(4), 631-644.
- Guede, B. (2011, Nisan 16). Histoire politique du Niger : de la période coloniale à nos jours. Niamey, Nijer: Nigerdiaspora.
- Gujarati, D. N. (1995). *Basic Econometrics* (4 b.). Singapore: McGraw-Hill.
- Günsoy, G. (2013). Geleneksel Büyüme Teorileri. G. Günsoy, & Z. Erdinç içinde, *İktisadi Büyüme* (1 b., s. 52-83). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Hodge, D. (2002). Inflation versus unemployment in South Africa: is there a trade-off? *South African Journal of Economics*, 70(3), 193–204.

Institut National de la Statistique. (2016, Mayıs 13). Comptes Economiques de la Nation: Comptes Rapides 2015. *CEN Rapides 2015*. (INS, Dü.) Niamey, Niger: INS.

Institut National de la Statistique. (2016, Ocak 12). *Statistique*. Le Site Officiel de INS Niger: <http://www.stat-niger.org/statistique/> adresinden alınmıştır

Institut National de Statistique. (2014). Le Niger en Chiffre 2014. Niamey, Niger.

Institut National de Statistique. (2015, 09 18). Note technique d'accompagnement de l'Indice Harmonisé des Prix à la Consommation (IHPC) Base 100 en 2008. Niamey, Niamey, Nijer.

Karaçor, Z. (2007). Enflasyon Kültür ve Geleneği: Türkiye Ekonomisi Üzerinde Bir Analiz. A. Ay içinde, *Türkiye Ekonomisi: Makroekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (s. 99-142). Konya: Çizgi Kitabevi.

Karakayalı, H. (2002). *Makro Ekonomi* (4 b., Cilt xxii). Manisa: Emek Matbaacılık.

Karluk, S. R. (2009). *Cumhuriyet'in ilanından Günümüze Türkiye Ekonomisi'nde Yapısal Dönüşüm*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Kasidi, F., & Mwanemela, K. (2013). Impact Of Inflation On Economic Growth: A Case Study Of Tanzania. *Asian Journal of Empirical Research*, 4(3), 363-380.

Kigume, R. W. (2005). *The relationship between inflation and economic growth in Kenya, 1963 - 2003*. Yüksek Lisans Tezi, KENYATTA UNIVERSITY, İktisat Bölümü, Kahawa.

Kouame, W. (2010). *Analyse de la relation inflation et croissance économique dans l'UEMOA*. Université Félix Houphouët Boigny, İktisat Bölümü. Abidjan: Memoire Online.

- Köksal, B. A. (2003). *İstatistik Analiz Metodları* (6 b.). İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Krugman, P., & Wells, R. (2012). *Economics* (4. ed.). New York: Worth Publishers.
- Lucas, R. E. (1973). Some international evidence on output-inflation tradeoffs. *The American Economic Review*, 326-334.
- Mallik, G., & Chowdhury, A. (2001). Inflation And Economic Growth: Evidence From Four South Asian Countries. *Asia-Pacific Development Journal*, 8(1), 123-135.
- Marbuah, G. (2011). On the Inflation-Growth Nexus: Testing for Optimal Inflation for Ghana. *West African Journal of Monetary and Economic Integration*, XI(2), 55-82.
- Morley, S. A. (1971). *The Economics of Inflation*. Illinois: Dryden Press INC.
- Motande, M. M., & Christian, T. P. (2015). Non-linéarité entre inflation et croissance économique: quels enseignements pour la zone BEAC? E. e. Groupe de Recherche en Droit (Dü.), *32èmes Journées Internationales Monnaie Banque Finance*. içinde Nice Sophia-Antipolis.
- Mubarik, Y. A. (2005). Inflation and Growth: An Estimate of the Threshold Level of inflation in Pakistan. *SBP-Research Bulletin*, I(1), 35-43.
- Nell, K. S. (2000). *Is low Inflation a Precondition for faster Growth? The case of South Africa*. Canterbury: University of Kent.
- Ogbokor, C. (2004). Impacts of Inflation on Namibian Growth, an Empirical Study. *Journal of Applied Sciences*, IV(4), 644-648.
- Orhan, O. Z., & Erdoğan, S. (2013). *İktisada Giriş* (5 b.). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

- Osuala, A., Osuala, K., & Onyeike, S. (2013). Impact of inflation on economic growth in Nigeria – A causality test. *Journal of Research in National Development*, 11(1), 206-216.
- Parasız, İ. (1997). *Modern Büyüme Teorileri: Dinamik Makro Ekonomiye Giriş*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (1998). *Makro Ekonomi (7 b.)*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2000). *Modern Makro Ekonominin Temelleri (2 b.)*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Paul, S., Kearney, C., & Chowdhury, K. (1997). Inflation and Economic Growth: A multi-country empirical analysis. *Applied Economics*, 29(10), 1387-1401.
- Presidence du Niger. (2015, 09 12). *Le Niger*. Récupéré sur Presidence du Niger: <http://www.presidence.ne/le-niger>
- Saaed, A. (2007). Inflation And Economic Growth In Kuwait: 1985-2005 Evidence From Co-Integration And Error Correction Model. *Applied Econometrics and International Development*, 7(1), 143-155.
- Seleteng, M. (2004). *Inflation and Economic Growth: An estimate of an optimal level of inflation in Lesotho*. Central Bank of Lesotho, Research Department. Maseru: Central Bank of Lesotho.
- Sevüktekin, M., & Nargeleçekenler, M. (2010). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sidrauski, M. (1967). Rational choices and patterns of growth in a monetary economy. *American Economic Review*(57), 534-544.

- Sweidan, O. D. (2004). Does Inflation Harm Economic Growth In Jordan? An Econometric Analysis For The Period 1970-2000. *International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies*, 1(2), 41-66.
- Taban, S. (2011). *İktisadi Büyüme: Kavram ve Modeller*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Taban, S. (2013). İçsel Büyüme Modelleri. G. Günsoy, & Z. Erdinç içinde, *İktisadi Büyüme* (1 b., s. 134-159). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Taban, S. (2014). *İktisadi Büyüme: Kavram ve Modeller* (3 b., Cilt 10). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tarı, R. (2011). *Ekonometri* (7 b.). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Totonchi, J. (2011). Macroeconomic Theories of Inflation. *International Conference on Economics and Finance Research (IPEDR)*(4), 459-462.
- Türk, İ. (2005). *Maliye Politikası: Amaçlar, Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri* (18 b.). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Umaru, A., & Zubairu, A. A. (2012). Effect of Inflation on the Growth and Development of the Nigerian Economy (An Empirical Analysis). *International Journal of Business and Social Science*, III(10), 183-191.
- Ünsal, E. M. (2004). *Makro İktisada Giriş* (1 b.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ünsal, E. M. (2005). *Makro İktisat*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Ünsal, E. M. (2007). *İktisadi Büyüme* (1 b.). Ankara: İmaj Yayınevi.
- Wan, H. Y. (1971). *Economic Growth*. New York: Harcourt Brace Jovanovich INC.

Xiao, J. (2009). *The Relationship between Inflation and Economic Growth of China: Empirical Study from 1978 to 2007*. School of Economics and Management. Lund: Lund University.

Yap, J. T. (1996). Inflation and Economic Growth in the Philippines. *Philippine Institute for Development Studies, Discussion Paper Series(96-11)*.



ÖZGEÇMİŞ

Kişisel bilgiler:

Adı soyadı: Mahamane Moutari ABDOU BAOUA

Doğum yeri: Maradi (Nijer)

Doğum tarihi: 16.10.1986

Medeni hali: Bekar

Uyruk: Nijer

Eğitim Durumu:

Derece	Okul Adı	Program Adı	Yer	Yıl
İlkokul	Zaria II	Temel Eğitim	Maradi, Nijer	1993-1999
Ortaokul	CEG III	Orta Okul	Maradi, Nijer	2000-2005
Lise	Issa Béri	BT Yönetimi (IT Management)	Niamey, Nijer	2005-2008
Lisans	Akdeniz Üniversitesi	İktisat	Antalya, Türkiye	2010-2014
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi	İktisat	Konya, Türkiye	2014-2016

Ana Dil: Hausa

Yabancı Diller ve Düzeyi:

1. Fransızca, İleri Düzeyde; 2. Türkçe, Çok İyi; 3. İngilizce, Çok İyi.

İş Deneyimi:

02/07/2014–30/08/2014 – Web sitesi tasarım ve BT yönetimi, *Türkiye’deki Nijer Büyükelçiliği; www.ambaniger-tr.org*

Ödüller:

15.08.2008 – Nijer Başbakanı Seyni Omar tarafından ***Tebrik Mektubu,***

2014 – Tübitak Lisansüstü Bursu

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar:

1. **Acet, Hakan,** Murat Çetinkaya, Mahamane Moutari Abdou Baoua. “Foreign Trade Relations Between Turkey and North African Countries: The Contribution of this Relationship to the Economic Development,” **Global Academic Institute, 2015 Prague International Academic Conference on Business,** September 06-09, 2015, Prague-Czech Republic, pp. 131-136.
2. Çoban, Orhan; Abdou Baoua, M. Moutari; "Telekomünikasyon Sektöründe Regülasyon: Nijer Örneği", I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Hacettepe Üniversitesi & YTB, Ankara,16-17 Mayıs 2015.